

Hrvatske viteške igre: trka na prstenac

Živanić Collich, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:296799>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Maja Živanić Collich

Hrvatske viteške igre i Trka na prstenac

(Završni rad)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Maja Živanić Collich

Hrvatske viteške igre i Trka na prstenac

0115062010

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i talijanski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Estela Banov

Rijeka, 05.09.2017.

Sadržaj

1. SAŽETAK	4
2. UVOD	5
3. MISAO VITEŠTVA	7
3.1. SAN O JUNAŠTVU I LJUBAVI	7
4. UNESCO NEMATERIJALNA BAŠTINA	10
5. VITEŠKE IGRE U HRVATSKOJ	11
5.1. SINJSKA ALKA – STOLJETNO VITEŠKO NATJECANJE U CETINSKOJ KRAJINI	13
5.1.1. SVEČANA SINJSKA ALKA U VUKOVARU 2017.G.	17
5.2. GIOSTRA – NATJECANJE VITEZOVA	18
5.2.1. GIOSTRA DANAS	19
5.3. MOREŠKA – KORČULANSKA SVETINJA	20
6. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI	23
7. TRKA NA PRSTENAC	29
7.1. OPĆINA BARBAN	30
7.2. TAJNOVITI PUTOVI VITEŠTVA	30
7.3. PRAVILA POVIJESNE BARBANSKE TRKE	31
7.4. ODGOVOR U VENECIJANSKIM ARHIVIMA	32
7.5. TRKA NA PRSTENAC ZA SVA VREMENA	33
7.6. S OCA NA SINA	36
7.7. NOŠNJA – TRADICIJSKA MUŠKA ODJEĆA BARBANŠTINE	36
7.7.1. NOŠNJE UČESNIKA PREMA ZAMISLI DR. JELKE RADAUŠ RIBARIĆ	38
7.8. TRKA I KONJOGOJSTVO	39
8. TRKA NA PRSTENAC KAO NADAHNUĆE U KNJIŽEVNOSTI	40
8.2. ANALIZA POEZIJE	42
9. TERENSKO ISTRAŽIVANJE	43
10. ZAKLJUČAK	45
11. PRILOZI	46
11.1. PRAVILA TRKE NA PRSTENAC	46
11.2. PISANI INTERVJUI SUDIONIKA TRKE NA PRSTENAC	48
11.3. SLIKA S POBJEDNIKOM TRKE ZA VITICU I TRKE NA PRSTENAC 2017.	58
12. POPIS LITERATURE, IZVORA I PRILOGA	59
12.1. LITERATURA	59
12.2. IZVORI S INTERNETA	60
12.3. POPIS PRILOGA	60

1. SAŽETAK

Viteške igre su nadmetanja u cilju zabave i sporta. U srednjem vijeku viteške su igre bile uglavnom vojnog karaktera. Danas su one dio kulturne baštine i tradicije pojedinih mjesta, ali predstavljaju i zanimljivu turističku atrakciju. U ovom radu predstaviti ću viteške igre kroz povijest, od njihovog razvitka u srednjem vijeku pa sve do današnjeg dana. Dati ću kratak pregled onoga što su viteške igre bile u svijetu u vrijeme svojih početaka, kako je to izgledalo u Hrvatskoj, kako se one čuvaju danas. Naglasak će biti na viteškim igrama u Istri kroz povijest i danas. Posebna pozornost pridana je Trci na prstenac, najstarijoj viteškoj igri, a njezin značaj dodatno je istaknut terenskim istraživanjem i razgovorima sa sudionicima Trke.

Ključne riječi: Viteške igre, kulturna baština, tradicija, Barban, Trka na prstenac, Društvo trke na prstenac

Naslov rada na engleskom jeziku: Croatian knight games and the Race of the ring

2. UVOD

Srednjovjekovno društvo bilo je prožeto viteškim idealom, a jedna od vrlo prepoznatljivih karakteristika tog povijesnog razdoblja su upravo viteške igre. Njihovi začeci su u razdoblju srednjeg vijeka, a njeguju se sve do danas. Upravo nam one i danas vjerno dočaravaju osnovnu misao viteštva – da se iz njihove oholosti razvila čast.

Kako bi rad bio što jasniji u prvi dio kreće od osnovne definicije što je, odnosno tko vitez. Viteštvo je zatim uspoređeno s romantikom zato što je od početka postojanja viteških nadmetanja jedan od osnovnih ciljeva bilo zadiviti voljenu damu. Nakon kratkog uvoda u status viteza, rad nam daje prikaz povijesti viteških igara, njihovu funkciju te kakav je njihov odraz u književnosti. Bitno je naglasiti da viteške igre i danas neposredno utječu ne samo na književnost, već i ostale oblike umjetnosti. Radu je također priloženo nekoliko pjesama s trkom na prstenac kao glavnim motivom. U srednjem su vijeku viteške igre predstavljale vježbu ili dvoboj, danas je to oblik rasonode ili sporta. U završnom dijelu prvog poglavlja nabrojani su primjeri viteških igara koje su se održavale kroz povijest.

Sljedeće poglavlje pridaje važnost UNESCO-u i nematerijalnoj kulturnoj baštini te daje definiciju iste. Prema rješenju Ministarstva kulture, Trka na prstenac postala je dio čuvane liste u travnju 2016. godine na radost svih sudionika, a posebno jahača.

Kako su podijeljene viteške igre u Hrvatskoj objašnjeno je u četvrtom poglavlju ovog rada. Najpoznatije su svakako Sinjska alka i Trka na prstenac, no osim njih postoji i Giostra koja se održava svake godine u rujnu u Poreču i mnoge druge viteške igre koje se diljem Hrvatske održavaju u sklopu razno raznih sajмова, okupljanja i sl. Svaka od njih danas se održava u spomen na nešto značajno iz prošlosti te se na taj način čuva uspomena na to kao i tradicija. U ovom dijelu osvrt je i na Svečanu sinjsku alku u Vukovaru koja je tamo organizirana nakon dugog pregovaranja.

Nakon pregleda hrvatskih viteških igara slijedi prikaz viteških natjecanja u Istri. Kroz povijest su ona predstavljala javna nadmetanja u raznim vještinama i održavala su se uglavnom povodom određenih svečanosti. Uspoređene su klasične grčke i rimske viteške igre s istarskim, no velike razlike i nema. Slijedi popis svih događanja i održavanja viteških igara, kako se one tradicionalno prikazuju u određenim selima i domovima i što se točno podrazumijeva pod viteškom igrom. Napomena je da se održavalo više različitih trka na

prstenac. Njima je posvećen veći dio ovog poglavlja jer su upravo one najzanimljivije i zahtijevaju iznimno vještinu.

Trka na prstenac je središnja tema ovog rada. Šesto je poglavlje u potpunosti posvećeno Trci na prstenac, kreće od samog uvoda o Općini Barban i nastavlja s predstavljanjem *tajnovitih putova viteštva* i pravilima trke. U venecijanskim arhivima može se naći nešto više o originalnim počecima trke, kako je nastala i od kada se redovno obilježava ta tradicija. Predstavljani su i prvi slavodobitnici, trka, opisan je izgled prstenca, koplje, oprema konja i jahača. Istaknuto je da se tradicija sudjelovanja u trci prenosi s koljena na koljeno. Sudionici na sebi nose tradicionalnu mušku barbansku nošnju. Na samom kraju poglavlja predstavljena je problematika koja se javljala za vrijeme odražavanja trke, nedostatku konja ranijih godina te kako se danas rješava taj problem manjka.

Osim natjecanja, trka je inspiracija za mnoga književna i likovna djela. Osim toga vrlo je čest motiv u poeziji, osobito dijalektalnoj i lokalnoj. U analizi priloženih pjesama vidljivo je da se motivi ponavljaju i da se radi o osobnom doživljaju ove tradicije.

Zaključni dio ovoga rada odnosi se na terensko istraživanje obavljeno u obliku intervjua i razgovora sa sudionicima trke. Priložen je zvučni zapis i transkript svakog razgovora. Intervjuirani su Bruno Celija, Mariza Bratičić, Bruno Kožljan i Maksimilijan Rojnić, svaki od njih od velikog značaja za trku.

Ovaj rad predstavlja pregled jednog zanimljivog tradicijskog običaja od velikog značaja za Barban, lokalnu zajednicu, ali i širu te za Istru. Cilj je prikazati da tradicija i običaji nisu zaboravljeni, da se i dalje njeguju, da se mladi rado uključuju u aktivnosti kako bi se isti održavali i dalje. Bitno je da se vrijedna baština svakog kraja prenosi novim naraštajima kako bi i oni mogli uživati u tome, ali i naučiti ju cijeniti i prenositi ju dalje.

3. MISAO VITEŠTVA

Srednjovjekovni je misaoni svijet općenito u svim svojim dijelovima protkan i prožet vjerskim predodžbama. Slično je i sa idealom viteštva koji živi u sferi dvora i plemstva (Huizinga 1991: 59). Slika o ljudskom društvu prožetom viteškim idealom daje svijetu posebnu boju. Toliko da se tradicija viteških igara srednjeg vijeka održala i njeguje se i dan danas. Misao viteštva je naročita vrsta ideala lijepa života. To je estetski ideal, satkan od bujne mašte i zanosna osjećanja koji želi biti etički, ali srednjovjekovno je shvaćanje moglo priznati jednom idealu počasno mjesto samo ako ga poveže s pobožnošću i vrlinom (Huizinga 1991: 60). Viteštvo u takvoj, etičkoj funkciji uvijek zakazuje jer ga od toga odvlači njegovo grešno porijeklo. Srž viteškog ideala ostaje oholost kao, baš kako pojedini pisci i kritičari navode: „*Sjaj vladara sastoji se od ponosa i od vrlo opasnih pothvata, a sva očitovanja vladarske moći sastaju se u jednoj točki koju nazivamo oholost.*“ (Huizinga 1991: 61). Iz te se oholosti rodila čast koja je osnovna karakteristika plemićkog života (Huizinga 1991: 61). Težnja za viteškom slavom i čašću povezana je s veličanjem junaka u kojemu se stapaju viteški i renesansni elementi. Viteški život je trajni život bez obzira o kojim junacima je riječ (Huizinga 1991: 62).

3.1. SAN O JUNAŠTVU I LJUBAVI

Postoji više oblika viteštva, putujući vitez je poput templara, siromašan i slobodan. Vitez je borac i nesputan čovjek. Oni su borbeni, a uglavnom se svojom borbenošću i hrabrošću ponose kako bi izrazili divljenje i ljubav prema ženi. Težnja da se ljubavi da plemeniti stil i oblik nalazi mogućnost za razvoj u svim oblicima života: u uljudnom ophođenju, u društvenoj igri, u sportu pa čak i u šali (Huizinga 1991: 68). Lik plemenita spasioca koji oslobađa svoju djevu najčešće se opisuje u literaturi te upravo kroz staru književnost saznajemo sve o avanturama hrabrih srednjovjekovnih vitezova. Kroz književnost oni pokušavaju osvojiti srce ljubljene žene. No zanos ljubavne romantike ne doživljava se na prvom mjestu prilikom čitanja, već i u igri i u gledanju (Huizinga 1991: 70). Ta se igra može odvijati na dva načina: kroz dramsko prikazivanje ili kroz sport. Srednjovjekovni sport, u prvom redu turnir, bio je vrlo dramatičan i ispunjen snažnim romantičnim sadržajem. Sport u svim vremenima zadržava takve dramatične i romantične elemente. Na primjer, u današnjoj

nogometnoj utakmici skriva se puno više osjećajnih vrijednosti srednjevjekovnog turnira nego što su sami igrači i gledatelji toga svjesni. Moderni sport je skrenuo natrag u prirodnu jednostavnost, a turnir srednjega vijeka je pretovaren kičem, to je teški sport u kojem dramatični i romantični elementi gotovo pa vrše funkciju drame. Kasniji srednji vijek je jedan od završnih perioda u kojima se kulturni život viših krugova posve pretvorio u društvenu igru (Huizinga 1991: 70). Kroz povijest je svaki viteški turnir i svaka viteška igra bila popraćena upravo književnim djelima, čest su motiv bili u lirici u kojoj su do izražaja uvijek dolazile borbenost i hrabrost viteza. Erotični trenutak viteškog turnira se, osim kroz književna djela, mogao očitovati u nošenju koprene ili haljine ljubljene žene koje su na taj način prenosile miris kose ili tijela. Turniri su u srednjevjekovno doba nerijetko bili povod za razvod brakova. Žena bi svome vitezu slala košulju koju bi on morao obući kao odoru bez zaštitnog oklopa na turniru te je nakon turnira istu košulju vratio natopljen njegovom krvlju. Ona bi je takvu krvavu morala nositi na zabavi organiziranoj nakon turnira preko svoje haljine. Tako bi svome mužu dala do znanja da ima ljubavnika te ga pred društvom dovela u nepriliku (Huizinga 1991: 73). Nakon nekog su vremena turniri bili zabranjeni. Uvedeni su s namjerom da služe kao pripremne vježbe za borbu, no prema crkvenom zakonu, oni su se zloupotrebljavali. Svaki turnir i viteško natjecanje imalo je za plemićki svijet veliku važnost pa je stoga postojao običaj da se na mjestu gdje se održao kakav važan dvoboj, podigao spomen-kamen. (Huizinga 1991: 73). Takav je običaj održan do danas pa je tako odličan primjer spomenik alkaru koji je ujedno jedan od najprepoznatljivijih simbola Sinja. Radi se o živopisnoj skulpturi alkara na konju postavljenoj 1965. godine na samu početak alkarskog trkališta koji se naziva Biljeg, mjesto s kojega alkari na konjima kreću u galop (Turistički vodič grada Sinja, 2017.). Osim toga, primjer imamo i u Barbanu gdje je na trgu do barbanske crkve postavljena monumentalna skulptura Josipa Diminića *Ptica prstenac*. (Blažina 2006: 173)

Kada govorimo o srednjevjekovnim viteškim igrama imamo raznih primjera. Jedan od takvih je *Pas d'armes*, igra iz 15. stoljeća. Za tu se igru gradi izmišljeni romantični slučaj. Središte mu je dekor romana prikladnog naziva *La fontaine des pleurs, l'arbre Charlemagne* (Zdenac suza, stablo Karla Velikog). Zdenac se gradi posebnu u tu svrhu, a neimenovani će vitez svakog prvog u mjesecu, kroz cijelu godinu, pred zdencem podići šator. U njemu sjedi dama, zapravo samo slika, koja drži jednoroga s tri štita. Svaki vitez koji dodirne jedan od štitova ili zapovijedi svojem heroldu da ga dirne, obvezuje se na neki određeni dvoboj. Uvjeti

i pravila dvoboja te pismeni poziv zapisani su u „*ehapitres*“¹. Štit se dodiruje s konja pa su stoga vitezovima konji uvijek na raspolaganju (Huizinga 1991: 74).

Još jedan primjer srednjevjekovne viteške igre je igra *Emprise du dragon*. Četiri viteza stoje na raskršću i tim raskršćem ne smije proći dama bez viteza koji će za nju polomiti dva koplja, ili dama mora imati kakav zalog (Huizinga 1991: 74).

Zanimljivo je da je vitez gotovo uvijek anonimn ili nosi pseudonim kao na primjer *Bijeli jahač*, *Labuđi vitez*, *Jahač pod pelerinom* i sl. Važnu ulogu imaju i boje. Bijeli, ljubičasti ili crni štitovi simboliziraju melankoliju, dok tugu, žalost ili gubitak simbolizira crna boja, vitez jaše crnog konja, nosi crno koplje te crni štit. Suze na štitu u raznim bojama također predstavljaju nešto loše, tužno (Huizinga 1991: 74).

¹ Le livre des faits de Jacques de Lalaing, Chastellain, VIII.

4. UNESCO nematerijalna baština

Na skupštini Organizacije ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) u listopadu 2003. godine prihvaćena je Konvencija za zaštitu nematerijalne kulturne baštine. Republika Hrvatska ju je ratificirala 2005. Zakonom o prihvaćanju Konvencije. Prema tom dokumentu nematerijalna kulturna baština podrazumijeva „*prakse, predodžbe, izričaje znanja, vještine – kao i s njima povezane instrumente, objekte, artefakte i kulturne prostore – koje zajednice, skupine i, u nekim primjerima, pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine. Takvu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi s naraštaja na naraštaj, zajednice i skupine uvijek nanovo stvaraju reagirajući na svoj okoliš, interakciju s prirodom i svojom poviješću, a ona im daje osjećaj identiteta i kontinuiteta, promičući time poštovanje prema kulturnoj raznolikosti i ljudskoj kreativnosti.*“ (Blaga Hrvatske 2013: 192). Brigu o očuvanju nematerijalne kulturne baštine vodi Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. U Ministarstvu je dosad registrirano 118 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara. (Blaga Hrvatske 2013: 193).

Rješenjem Ministarstva kulture barbanska Trka na prstenac uvrštena je na popis nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske 04. travnja 2016. godine. U rješenju Ministarstva kulture stoji da je Trka postala važan dio barbanske baštine. Prepoznali su je nositelji i šira zajednica i tako joj pružili osjećaj identiteta i povezanosti s vlastitom poviješću. Trka se ukorijenila u lokalnoj zajednici te ju ona održava i prenosi na mlade. Ova konjička trka obilježava čitavu povijest kraja i značajna je kulturna manifestacija. Gradonačelnik Barbana izjavio je da je cilj zajednice da se Trka uvrsti na reprezentativnu listu UNESCO-a.²

² Trka na prtenac, www.barban.hr, pristupano 05. rujna 2017.

5. VITEŠKE IGRE U HRVATSKOJ

Giostra (viteški dvoboj na konjima) i palio (nazvan tako po skupocjenome suknu koje je primao pobjednik natjecanja) vuku svoje podrijetlo iz dubine srednjovjekovlja i renesansnog doba, a predstavljaju ne samo oblik javnih ratničkih igara već i strogih društvenih podjela. U srednjovjekovnim komunalnim društvima u kojima dominiraju *ordines*, seljaci su *laboratores*, svećinici *oratores*, dok je obrana prostora u rukama aristokracije koji su bili *bellatores*. U kasnijim se stoljećima slika promijenila (Bertoša 2002: Sl. 2). *Giostra* i *palio* označavale su razne oblike natjecanja kao na primjer trku na Saracenca, a njihovi su sudionici pripadali i nižim društvenim slojevima (Bertoša 2002: Sl. 2).

U današnje vrijeme vrlo je malo viteških igara u Hrvatskoj koje se održavaju od starina i čija se tradicija još uvijek čuva. Najpoznatije su takve igre Sinjska alka u Cetinskoj krajini, Moreška na Korčuli te Trka na prstenac u Barbanu i Giostra u Poreču u Istri. Osim ovih prilično poznatih i velikih viteških nadmetanja, danas su aktualni srednjovjekovni sajmovi koji se tradicionalno godinama unazad održavaju diljem cijele Hrvatske. Cilj je takvih sajмова prikazati hrvatsku srednjovjekovnu povijest. Gotovo da nema grada u kojem se ne obilježava takav tip manifestacije tijekom godine. Vrlo su poznati Vitezovi zelingradski. 2007. godine je u Sv. Ivanu Zelini osnovana je udruga koja se bavi upravo proučavanjem i prezentiranjem srednjovjekovne hrvatske povijesti, konkretno vrhunac koji je Zelingrad doživio u 15. i 16. stoljeću. Članovi udruge specijalizirani su za pojedina područja poput mačevanja, bojnih naprava, streličarstva, vatrenog oružja, konjaništva, kuhinje, kostima i sl. Bave se rekonstrukcijom viteških događanja, srednjovjekovnih bitki i opsada. Udruga gostuje na raznim viteškim turnirima.³ Svake se godine održava Međunarodni viteški turnir Vitezova Zelingradskih u čast pobjede hrvatske vojske nad Turcima. kod Svete Helene, mjesta u blizini Svetog Ivana Zeline, hrvatski je kapetan Ivan Lenković 19. kolovoza 1557. godine s 1000 konjanika i pješaka napao tursku vojsku koja je brojila preko 4000 Osmanlija. Lenkovićeva je vojska natjerala Turke u bijeg, a zabilježeno je da su bježali sve do Save gdje ih se mnogo utopilo. Glas o ovoj pobjedi pronio se cijelim kršćanskim svijetom, a Lenkovićeva se vojska domogla bogatog plijena.⁴

U Dubovcu se svake godine krajem svibnja održava sajam vlastelinstva koji oživljava na zabavan i poučan način sajamsko okupljanje žitelja Plemenite općine Dubovac iz 16.

³ Vitezovi zelingradski, www.vitezovi-zelingradski.hr, pristupano 26. svibnja 2017.

⁴ Viteški turnir, www.putovnica.net, pristupano 26. i 28. svibnja 2017.

stoljeća. Osim sa starim izvornim obrtima i zanatima, posjetitelji se mogu upoznati i sa pučkim igrama i viteškim turnirima. U Gornjoj Stubici održava se viteški turnir koji prikazuje kako je izgledala borba vitezova na konjima u 16. stoljeću. Na imanju obitelji Salaj u Grabovnici kod Čazme 2013. godine pokrenute su viteške igre. Tim se viteškim igrama obilježava događaj iz 1545. godine kada su Turci provalili u Slavoniju i krenuli na Moslavinu. Tada su pokušali osvojiti i Čazmu no suprotstavili su im se kanonici kaptola čazmanskog. U Varaždinu se održava nešto drukčija viteška igra, streličarski turnir Anđeoska strijela. Održava se u spomen napada Tatara 1242. godine kada su provalili i opustošili cijeli kraj. U pokušaju zauzimanja varaždinske žitnice spriječio ih je vitez Mihalj zbog čega je u znak zahvalnosti od mađarskog kralja Bele IV. na dar dobio Klenovnik, Lobar, Veliku i Zlogonje.⁵ U Đurđevcu se održava Đurđevački megdan, manifestacija koja započinje srednjovjekovnim streličarskim turnirom. I u Trogiru se održava višednevni srednjovjekovni sajam koji je bogat raznim viteškim igrama. Za vrijeme Uskočkih dana u Senju 10 godina zaredom održavaju se podno utvrde Nehaj viteški turniri, dvoboji te natjecanja u streličarstvu i mačevanju. Viteške se borbe mogu doživjeti i za vrijeme Krčkog sajma kada se stanovnici vraćaju u prošlost, za vrijeme vladavine obitelji Frankopan. Svakog se ljeta, već godinama zaredom, održavaju Dani Vitezova vranskih u Vrani i Pakoštanima. Radi se o povijesnom spektaklu koji je smješten podno Maškovićeve hana, najzapadnijeg spomenika osmanlijske arhitekture u Europi iz 17. stoljeća. Okupljaju se vitezovi templari i vranski priori kako bi sudjelovali u viteškim borbama. Osim samih borbi za vrijeme festivala posjetitelji se upoznaju i sa ostalim srednjovjekovnim viteškim igrama. Slični se sajmovi održavaju i u Koprivnici, Šibeniku, Jankovcu, u Velikom Taboru, na Medvednici. U Susedgradu se održava viteški turnir Franje Tahyja u čast Jelene Zrinske i streličarski turnir, a u srcu Hrvatskog zagorja, u Starom gradu Konjščini održava se sajam za vrijeme kojeg razne viteške skupine i udruge njeguju renesansne i dvorske običaje, prikazuju mjesne navade, žongliranje i streličarske turnire.⁶

Kako je jasno vidljivo iz ovog kratkog prikaza srednjovjekovnih viteških igara u Hrvatskoj još uvijek ima, još su uvijek popularne, no održavaju se u potpuno drukčije svrhe od onih originalnih, povijesnih. Uglavnom se radi o jednodnevnim ili višednevnim manifestacijama oblikovanih u sajmove ili turnire. Cilj je takvih manifestacija prikazati srednjovjekovne običaje na našim prostorima, a viteški turniri i ostale igre danas imaju ulogu sjećanja na neke davne, važne bitke i dvoboje ili su pak posveta u čast nekome od povijesnih

⁵ Viteške igre i srednjovjekovni sajmovi, www.putovnica.net, pristupano 26. svibnja 2017. i 28. svibnja 2017

⁶ *Ibid.*

junaka. Osim tog osnovnog cilja, bitno je privući što više posjetitelja, a na taj se način ujedno i obogaćuje turistička ponuda te se na interaktivni način građani i stranci upoznaju s poviješću i običajima određenog kraja.

5.1. SINJSKA ALKA – STOLJETNO VITEŠKO NATJECANJE U CETINSKOJ KRAJINI

Alka je viteško natjecanje u kojemu alkari na konjima u punom galopu dugačkim kopljima gađaju željeznu alku obješenu o konop preko trkališta. (Blaga Hrvatske 2013: 271). Alka je podijeljena u dva koncentrična prstena spojena s tri prečke. Pogodak u srednji kolut nosi tri punta ili boda, u gornji pregradak dva, a u dva pregratka sa strane po jedan punat. Pogodak u sridu oglašava se glazbom i mačkulama, topovskim salvama s Kamička. Pobjednik je onaj jahač koji u sve tri trke skupi najveći broj punata. U igri često dolazi i do pripetavanja, doigravanja alkara koji nakon sva tri trka imaju isti broj punata. Slavodobitnik dobiva simboličnu i novčanu nagradu (Blaga Hrvatske 2013: 271). Alkari mogu biti samo stanovnici Sinja i Cetinske krajine koji su ondje rođeni i koji potječu iz cetinske obitelji. Osim samog nadmetanja, dojmljiva je i svečana povorka u kojoj redom sudjeluju alkarski vojvoda s pobočnicima, harambaša i četa alkarskih momaka, buzdovandžija, vodiči konja Edeka, barjaktar s pobočnicima i na kraju alkarski alajčauš koji i sam sudjeluje u trci. Osim njih povorku prate i glazbari, a svi su obučeni u autentične raskošne viteške odore. Sinjska alka je organizirana po uzoru na srednjovjekovne viteške turnire u slavu Gospe koja je prema legendi spasila grad. Trči se u spomen na pobjedu 700 sinjskih vitezova nad brojnijom osmanskom vojskom koja je 1715. godine sa 60 000 vojnika opsjedala Sinja. Alka je jedan od najspektakularnijih oblika hrvatske kulturne baštine koji svakog kolovoza u Sinj privuče čitavu Cetinsku krajinu i brojne turiste. Na UNESCO-voj Listi svjetske baštine upisana je od 2010. godine (Blaga Hrvatske 2013: 271).

Sinjska alka nosi zapadnoeuropska, internacionalna, karuselska obilježja s jasnom ukorijenjenošću u domaćim, seljačkim tradicijama, a uz njih je izražen i istočnjački pečat kao tipična pojava s katoličko-islamskog limesa. To je jasno već iz etimologije njezina imena i u gotovo cjelokupnoj domaćoj popratnoj terminologiji kada nije na talijanskome. Riječ *alka* dolazi preko turskog *halka*, od arapskog *halqa*, a značenje je kolut, karika, obruč ili zvekir na vratima. Značenjski je stoga srodna igrama koje u nazivu imaju izraz *prstenac* (Blaga

Hrvatske 2013: 271). Alka je do danas očuvala autentična povijesna obilježja u koja su se isprepleli drevni lokalni, orijentalni i mletački utjecaji u raskošnim nošnjama i strogo razrađenim pravilima natjecanja, kao i u specifičnoj terminologiji svih elemenata turnira. Sve to skupa zrcali dugovječnu suradnju i prožimanje različitih čak i oprečnih civilizacijskih modela. Alkari, na primjer, nose slične nošnje kao elitna bosanska plaćenička konjica u pruskoj vojsci u 18. stoljeću. (Blaga Hrvatske 2013: 271). Iako je utemeljena na širim europskim i orijentalnim viteškim tradicijama, Sinjska alka je zatvorena u autentično lokalno ruho i stanovnici Cetinske krajine ljubomorno čuvaju viteški duh i zavičajnost. Strogi viteški pravilnik sastavljen u 19. stoljeću, koji alkari dosljedno provode, osigurava autentičnost svih elemenata Alke i njezina održavanja. Kao što propisuju već prvi propisi alkar mora pokazati ozbiljnost. Zabranjeno mu je razgovarati, smijati se ili činiti i najmanje kretnje koje se ne slažu s ozbiljnošću koja je svojstvena oružanom vitezu koji je izložen pogledima gledatelja. Naređena mu je poslušnost vođi. Mora poštovati suce i pristojno se ponašati prema svakome. Tijekom trke ne smije izustiti nikakav poklik, ni veselja ni negodovanja (Blaga Hrvatske 2013: 71). Autentičnost turnira osigurava Statut Alke koji detaljno opisuje njezin nastanak, svrhu i način trčanja. Veći dio njegovih odredbi se doslovno podudara s odredbama sličnih viteških nadmetanja u tadašnjoj Europi, a posebno na području Mletačke Republike (Barban u Istri, Udine: propisi iz 1762. Itd.). No između Alke i sličnih onodobnih viteških natjecanja postoji razlika. U njima su mogli sudjelovati samo alkari-vitezovi iz povlaštenog društvenog sloja, dok su u Sinjskoj alki mogli sudjelovati i ljudi iz sela Cetinske krajine u kojoj je ta igra održavala kult ratničke časti. Upravo je zato ta igra dobila veliki značaj u narodu, ali i umjetničke odjeke u književnosti, skulpturi, slikarstvu i glazbi (Blaga Hrvatske 2013: 272).

Osmansko-mletački rat koji je trajao od 1715. do 1717. godine bio je posljednji pokušaj Osmanlija da silom vrata Sinj koji je predstavljao najvažniji put prema moru. Neočekivanu pobjedu kojom je uklonjena opasnost da Sinj pripadne neprijateljima, pripasana je čudotvornome zagovoru Gospe Sinjske čija je slika za vrijeme opsade bila u tvrđavi. Marko Grčić, autor dosad najbolje knjige o Alki navodi kako je pobožna predaja o pomoći Blažene Djevice Marije ukorijenjena je u Cetinskoj krajini toliko da se smatra člankom vjere. Slika Gospe i Alka bitno su pridonijele da se na području Cetinske krajine etnički homogenizira pučanstvo iz zapadne Bosne i Hercegovine, koje je s turskih spahiluka pobjeglo na mletačko područje. Tada se pokazalo da ljude ništa ne zbližava bolje kao zajednička uspomena povezana s kolektivnom patnjom ili uspjehom, a pogotovo ako su okrunjene mitskom

pobjedom. Tako su Sinjska alka i čudotvorna Gospa Sinjska postali bitni elementi novog identiteta stanovništva Cetinske krajine (Blaga hrvatske 2013: 272).

Sinjska alka kontinuirano traje od 1717. godine do danas. Samo je jedanput, 1855. godine, bila odgođena na duži period od više mjeseci radi kolere. Također nije se održavala tijekom Drugog svjetskog rata, osim 1944. godine. Do 1820. godine Alka se uvijek trčala na pokladni utorak, zatim prema rođendanima visokih zaštitnika i dobročinitelja, pa na Veliku Gospu 15. kolovoza. Taj dan je u gradu velika gužva, pa su alkari već od starine bili skloni pomicanju datuma trčanja Alke dan prije ili poslije toga datuma, a nakon Drugog svjetskog rata ustalio se termin održavanja svake prve nedjelje u kolovozu (Blaga Hrvatske 2013: 272-273).

Statut – najstariji do danas sačuvani pisani pravilnik potječe iz 1833. godine. Sastoji se od 11 poglavlja i 51. članka. Napisan je na talijanskom jeziku koji je u tom razdoblju bio službeni administrativni jezik u Dalmaciji pod naslovom *Statuti della giostra Signana ristabilita nell'antico suo ordine e disciplina 1833*. Do danas je ostao temelj pravila za održavanje Alke. Ono što je zanimljivo je da je taj pravilnik poznavao i priznavao dvije vrste Alke: *svečanu ili sjajnu Alku kod koje je svaki alkar praćen na konju sa svojim bogato odjevenim „kumom“ , koji jaše s desne strane i u svemu ga zastupa i prostu ili jednostavniju Alku bez kumova* (Blaga Hrvatske 2013: 273-274). Danas se trči samo jednostavnija Alka. Epska, svečana ili sjajna Alka je iščeznula još u 19. stoljeću. U statutu stoji i sljedeće pravilo: *Najmanje dvadesetak dana prije Alke počinju se činiti vježbe, te da se alkar nauči rukovati s kopljem, te da se konji priuče na propisani puni trk (galop). Alkari se podijele u dvije grupe ili stranke i igraju o zakusku. U ovoj igri mogu sudjelovati također i stranci, izuzev cigana i mesara*. Moguće je da se u spomen na te dvije alkarske skupine može vidjeti neko podsjećanje na Melee, borbe u „metežu“ koje su bile karakteristične za ranija „kopljoigranja“ (Blaga Hrvatske 2013: 274).

U Statutu Viteškog alkarskog društva iznosi se čitav mehanizam Alke. Statut je bio izmjenjivan i poboljšavan kako bi bio što precizniji i bliži biti povijesne igre. Alka nije samo strog oblik teatralizacije društvene zbilje već prikazuje ravnotežu društvene sloge. Alka je i „narrativna povorka“ koja kodificira hijerarhiju dostojanstva i kroz tu sliku utvrđuje društvena pravila među pojedinim skupinama i obiteljima. Ona je i „hodajući statut“ radi svog strogo kodificiranog poretka svih sudionika igre. Taj je viteški obred, svojim stoljetnim

ponavljanjem, postao dio društvene stvarnosti i trajno je oblikovao sliku Sinja (Blaga Hrvatske 2013: 274).

Sinjska alka nastala u 18.st. je jedini autentični ostatak i nastavak mnogih viteških nadmetanja koja su se održavala u većim mjestima na hrvatskoj obali. Alka se u 19.st. trčala u Zadru sve do 1818. kada se trčala posljednji put u čast cara Franje II. Trčala se i u Makarskoj do 1832., u Imotskom do oko 1840., Ravnim kotarima, a još ranije i u Drnišu, Skradinu, Trogiru 1386. te je bila obnovljena 1587., u Splitu 1535., 1700., 1743., a osim Alke u Splitu se 1599. trčao i palij. U Dubrovniku se na blagdan Sv. Vlaha 1435.g. održavalo nabadanje „prstena“, trčanje „kolača“ i „gađanje kopljem u srebrni prsten“. Održavala se i u Stonu, u dolini Neretve, na Krku, Rabu, Hvaru 1588., u Istri i drugdje. Nadmetanja su također zabilježena u Zagrebu prema izvorima u kojima se „prsteneć“ spominje u knjigama prihoda i rashoda gradskih od 1650. do 1709.godine. Francuski putnik M. Quiclet zabilježio je da u Dubrovniku imaju običaj *terchati kolatch* odnosno u probušenu željeznu ploču oblika tanjura ili kolača gađati u trku kopljem. Bosanski vezir Ahmed Melik-paša priredio je trčanje „kolača“ u Sarajevu 1658. godine u čast poslanika francuske vlade Pouleta na njegovu putu u Carigrad (Blaga Hrvatske 2013: 274).

„Gađanje u prsten“ uz druge srodne „đostre“ kao *quintana*, *tupinaire*, *buhurdicium*, *karusel* i dr. bilo je u prošlosti vrlo prošireno diljem Europe. *Quintane* (lat. *Quintana*, fr. *Quintaine*) označavao je ulični prolaz u rimskom vojnom logoru. U tim se prolazima s konja ili iz trka gađalo u drvenu lutku koja je predstavljala neprijatelje kao na primjer Osmanlije ili Saracene. Takve su se trke izvodile u Zadru, Piranu, Koprnu, Bujama i Starom gradu. Karakteristično je bilo da su tijekom 17. stoljeća, a najkasnije u 18., takvi stilizirani *konjički baleti* zamijenili izravne viteške turnire. Gađanje u prsten bila je vrsta uvodne vježbe u kvintane i sl. Postoje brojne definicije takvih viteških igara. Najpreciznija je definicija engleskog srednjovjekovnog kroničara Rogera of Hovedena koji govori o *vojnim vježbama koje se ne izvode u duhu neprijateljstva (nullo interveniente odio), nego radi prakticiranja i pokazivanja vojne vještine (pro solo exercitio, atque ostentatione virium)*. Sve imaju u izvoru u *hippikagymnasia* (grčki izraz za konjičke vježbe), što predstavlja paradno prikazivanje vojne uvježbanosti ili natjecanja rimske konjice pod punom ratnom opremom s osnovnim ciljem da ostave snažan dojam na gledateljstvo. Takve su vježbe vjerojatno promatrali u antičkom Tiloriju i Aequumu koji su se nalazili u neposrednoj blizini današnjeg Sinja. O takvim tradicijama govore izvori i prikazi na srednjovjekovnim stećcima (Blaga Hrvatske 2013: 274).

Na više drugih mjesta u Europi i u Hrvatskoj pokušalo se obnoviti slične viteške turnire koji su potvrđeni arhivskim ispravama, ali gotovo ni u jednom od tih pokušaja organizatorima nije uspjelo nadoknaditi prekinuti povijesni kontinuitet. Kod većine takvih pokušaja spektakularnost obnovljenih natjecanja nije uspjela nadoknaditi gubitak autentičnosti igre niti uspostaviti istinsku povezanost viteškog natjecanja i viteškog duha u konkretnoj socijalnoj sredini, dok je upravo to najvidljivije i trajno obilježje Sinjske alke (Blaga Hrvatske 2013: 274).

5.1.1. SVEČANA SINJSKA ALKA U VUKOVARU 2017.g.

Pred redovnu, 302. Sinjsku alku koja će se ove godine održati u kolovozu u Sinju, održana je 06. svibnja Svečana Sinjska alka u Vukovaru. Radi se o posebnom izdanju ove viteške igre koja rijetko napušta originalno mjesto održavanja te je ovo tek četvrti put u povijesti Alke da se to dogodilo. Održavanje Sinjske alke u Vukovaru predstavlja povijesni događaj ne samo za Vukovar i za Sinj već i za cijelu Hrvatsku. Vukovar i Sinj su gradovi povezani velikim bitkama naše povijesti i oba su grada simboli obrane domovine. Po prvi puta se Alka trčala u čast žrtve hrvatskih branitelja Vukovara koji su branili neovisnost Hrvatske. Na poticaj hrvatskih branitelja Vukovara i njihovom željom za iskazivanjem zajedništva svih teritorijalnih i povijesnih dijelova hrvatske baštine donesena je odluka o organizaciji Svečane Sinjske alke u Vukovaru. Na taj način stanovnici Vukovara i Sinja pozivaju na zajedništvo i na očuvanje zajedničkih vrijednosti. Ta je Alka simbol i podsjetnik na sve ono što nam je drago i sveto i za što smo spremno dali i ostali spremni dati sve. Svečana Sinjska alka je trenutak spajanja hrvatske prošlosti i budućnosti i vrlo je važna za našu državu. Ovaj događaj održava prijateljstvo i povezanost.⁷ Izvan Sinja, Alka se dosad održala u Splitu, Zagrebu i Beogradu. Razlika od svih dosadašnjih, van Sinja održanih trka i vukovarske je to što se po prvi puta Alka održava voljom i odlukom ljudi, a ne kao u ostalim slučajevima, politike. Svečana Sinjska alka u Vukovaru je izraz neprolaznih vrijednosti utkanih u slavnu obranu sinjskih junaka od osmanlijskih osvajača u kolovozu 1715.godine, i herojske žrtve branitelja Vukovara 1991.⁸ Svečana Sinjska alka u Vukovaru održana je u duhu tradicije, a sukladno Statutu Društva i Pravilima o Alci te usmenim predajama što se prenose s koljena na koljeno. Alkarska povorka oduševila je mnogobrojne posjetitelje Vukovara, a na trkalištu je bio

⁷ Penava Ivan, gradonačelnik Grada Vukovara u govoru u čast održavanja Svečane Sinjske alke u Vukovaru, 06. svibnja 2017.

⁸ Dr. Jukić Stipe, predsjednik Viteškog alkarskog kluba u svom govoru u čast održavanja Svečane Sinjske alke u Vukovaru 06. svibnja 2017.

impresivan nastup. Uz zvuke Gradske glazbe Sinj, povorka čvrstog koraka i uzornoga držanja izazvala je oduševljenje gledatelja. Rezultati gađanja u tri trke su bili sljedeći: I. trka 23 punata, II. 20, a II. 25; ukupno 68 punata. Slavodobitnik Alke postao je Ante Zorica s osvojenih 8 punata.⁹

5.2. GIOSTRA – NATJECANJE VITEZOVA

Prva oživljena Giostra 21. stoljeća održava se prema zapisima o viteškom nadmetanju održanom u Poreču 14. veljače 1745. godine. Bartolomeo Rigo, vitez natjecatelj u Giostri i općinski kancelar, pohranio je dokumente o Giostri u knjizi terminacija novigradske kancelarije po nalogu štovane gospode sudaca iz Novigrada. Bartolomeo Rigo je zapisao kako je na obali bilo podignuto raskošno trkalište dužine oko sto koraka odnosno otprilike 180 m, široko na početku oko deset stopa, otprilike 36 m, a koje se prema kraju sužava na samo pet stopa, to jest na otprilike 1,80 m. Na lijevoj strani trkališta crvenom su bojom obilježena dva znaka na području kojih je vitez, natjecatelj u igri, trebao poštivati vrijeme određeno za bacanje koplja i kako bi stigao do Saracena, koji je predstavljao metu, postavljenog na udaljenosti od drugih 30 koraka – 54 metara od posljednjeg znaka, pogoditi ga odnosno raniti i razbiti koplje. Na trkalištu je bila smještena raskošna bina s koje je i plemstvo pratilo natjecanje, a na desnoj strani trkališta garda od 100 vojnika i časnika koji su jamčili red. Gradske zidine i prozori koji su gledali na trkalište su bili raskošno okučeni najrjeđim ukrasima koji su se u Poreču mogli pronaći, a u luci su se nalazile jednako tako raskošno ukrašene galije. U njihovoj je pratnji bilo šest manjih neukrašenih galijica. More je bilo prekriveno lađicama s kojih su znatiželjnici pratili svečanost.¹⁰ U igri je sudjelovalo osam konjanika, a svaki je od njih imao svoga predvodnika pješaka i sekundanta, kuma na konju. Nadzirao ih je Mastro di campo, glavni Meštar sa svom silom svite, konjanicima i trubačima, ali i rezervnim konjima. Svi konjanici i kumovi bi se prije turnira na konjima uputili prema palači glavnog meštra igara na prijem i raskošni domjenak. Nakon toga su, oko 20 sati, predvođeni Meštrom, krenuli prema trkalištu. Koplja su im nosili kumovi, a u povorci su išli poredani prema starosti. Morali su prodefilirati trkalištem u oba smjera i imena prijaviti Tribunalu Gospode Sudaca. Trubači bi zasvirali tri takta: na prvi takt bi kum predao koplje natjecatelju, na drugi znak predvodnik bi trebao prodefilirati trkalištem do krajnjeg dijela

⁹ Svečana Sinjska alka u Vukovaru, www.alka.hr, pristupano 05. lipnja 2017.

¹⁰ Giostra u Poreču viteški turnir, <http://giostra.info> pristupano 26. svibnja 2017.

kako bi zastupao prava svoga konjanika. Na treći je znak konjanik započeo trku rukujući kopljem i područjima utvrđenim znakovima. Na isti su se način natjecali i svi ostali u tri trke. Nakon posljednje gospoda suci i njihovi poslanici na meti provjeravaju rezultate sudionika i proglašavaju najboljeg. Tribunal bi pozvao najboljeg te ga opasao dvama vrhunskim pištoljima koji su se nosili na bokovima. To je bio uobičajeni dar za pobjednike Giostre.¹¹

Zanimljivo je međutim da Giostra nije završavala proglašenjem najboljeg, kako stoji u zapisima općinara Rige. Konjanici bi odigrali još jednu trku na Saracena koju bi potakle plemkinje i to po istim pravilima. Pobjednik bi osvojio *veličanstveni zlatni tanjur Masgalano*. Plemići su se imali običaj kladiti na pobjednika, a kao ulog su koristili zlatne cekine. Slijedio je zatim još jedan dvoboj, onaj između pobjednika Saracena i pobjednika Masgalana.¹² Na samome kraju, nakon brojnih doživljaja na trkalištu, natjecatelji u Giostri bi se okupili na obilnoj i sjajnoj večeri kod pobjednika, već idući dan i na svečanom ručku kod kapetana mletačke flote i pokrovitelja Giostre, koja se i održala na njegov osobni poziv.¹³

5.2.1. GIOSTRA DANAS

Danas se Giostra održava svake godine u rujnu u sklopu Porečkog povijesnog festivala. Taj festival traje tri dana i okuplja preko 250 kostimiranih sudionika. Kroz ta tri dana sudionici posjetiteljima dočaravaju život u doba baroka i upravo to ga čini jedinstvenim festivalom u Hrvatskoj. Danas se na ovu trodnevnu zabavu gleda kao na kulturno-turističku i edukativnu manifestaciju koja svoje uporište ima u povijesnim činjenicama. Većina je sadržaja vezana uz 18. stoljeće. Festival nosi ime po svom središnjem događaju, viteškom turniru Giostra koji je rekonstruiran prema pravilima o viteškom nadmetanju održanom u Poreču 1745. godine. Svake godine festival ima drugu temu. Na primjer 2016. godine održan je 10. Porečki povijesni festival Giostra i glavna su tema bili mirisi. Događaji se odvijaju na više lokacija, na Trgu slobode, u starogradskoj jezgri i u uvali Peškera. Posjetitelje dočekuju raskošne dame i naočita gospoda u baroknim kostimima, barokna glazba i plesovi, sajam lokalnih proizvoda i starih zanata, razne dramske predstave, dobošari, zastavničari, mačevaoci, ulični zabavljači i onaj središnji dio festivala, viteški turnir.¹⁴

¹¹ Giostra u Poreču viteški turnir, <http://giostra.info> pristupano 26. svibnja 2017

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Giostra u Poreču viteški turnir, <http://giostra.info> pristupano 26. svibnja 2017.

5.3. MOREŠKA – KORČULANSKA SVETINJA

Moreška je romantični bojni ples s mačevima nastao u 12.-13.stoljeću na Mediteranu. Pretpostavlja se da je u Korčulu moreška došla preko Španjolske, preko Južne Italije i preko Dubrovnika. Kroz stoljeća je nestala s Mediterana pa se danas zato nazire samo u nekim dijelovima. U Korčuli se međutim duboko ukorijenila i u današnjem obliku kao atraktivni bojni ples s mačevima, vrlo je jedinstvena u svijetu.¹⁵ Naziv moreška nastao je po Maurima – Moriskima pa je tako u španjolskom jeziku nastao pridjev *morisco*, a u talijanskom *moresco*. Pretpostavka je da je prva, najstarija poznata moreška izvedena u Španjolskoj, Leridi 1150. godine kao sjećanje na istjerivanje Maura. Korčulani su morešku upoznali prije gotovo 400 godina, točnije početkom 17. stoljeća, a različiti su se plesovi s mačevima širili po cijeloj Europi do kraja 14. stoljeća. Prvi podaci o moreški na našim prostorima datiraju iz 1273. u Trogiru. Vjerojatno je u Korčulu došla preko Dubrovnika iz Španjolske. Da su dubrovčani poznavali morešku svjedoče djela poznatih dubrovačkih pisaca Đive Palmotića i Marina Držića. Za Europu je bila samo „modni hit“, no Korčulane je toliko zaokupila da je u stoljećima koja slijede, postala nerazdvojni dio njihova življenja i njihovih običaja. U svijetu je tako proživljena i zaboravljena, a svoje je trajno utočište našla u Korčuli i Korčulanima.¹⁶ Po svom sadržaju, moreška je borba za djevojku pa u tom smislu vuče korijene iz tradicionalnih mediteranskih priča i legendi od kojih je možda najstarija i najpoznatija ona o Trojanskom ratu iako su u korčulanskoj moreški drugi sudionici.

Moreška predstavlja vitešku igru, bojni ples s mačevima kojeg karakterizira kratka dramska radnja. Moro, sin crnog arapskog cara Otmanovića oteo je bijelom kralju Osmanu zaručnicu – bulu. bula Moru ne uzvraća ljubav. Osman dolazi sa svojom vojskom vratiti zaručnicu, ali ga dočekuje Moro spreman za boj. Kraljevi se nakon prepirke dogovore da će viteškim bojem izvojevati djevojku. nakon završetka dramskog dijela slijedi bojni ples. Borba se sastoji od sedam različitih mačevalačkih figura kojima prethodi Sfida, odnosno izazov koja predstavlja najstariju figuru moreške. Sfida je ples Mora, sina Crnog kralja, a u taj se ples kasnije uključuju Crni i Bijeli kralj. nakon završetka Sfide započinje bojni ples koji se odvija kroz žestoku borbu mačevima. borba je podijeljena u 7 *kolapa* što znači *udar*, a svaki kolap ima i svoj posebni naziv. Prvi kolap se naziva Rugier po normanskom vojvodi Rugieru I. koji je vodio borbu protiv Arapa na Siciliji. Drugi kolap nosi ime Moreška, treći Finta. Četvrti

¹⁵ Moreška, <http://moreska.hr> pristupano 26.svibnja 2017.

¹⁶ *Ibid.*

kolap se sastoji od dvije podfigure; prva se naziva Moro in dentro, a druga Para pie. nakon završetka ove figure intervenira Bula koja pokušava ovaj sukob zaključiti mirnim putem. Bijeli i Crni kralj to odbijaju i borba se nastavlja. Peti kolap se naziva Križ, šesti Ruger de Fuorivia a sedmi jednostavno Sedmi kolap. ova figura završava slomom crne vojske, Moro se predaje, a Bijeli kralj oslobađa Bulu. Tu je figuru uveo Ivo Tedeschi u 20. stoljeću kao razvoj podfigure kolpa Moro in dentro. To je jedna od rijetkih inovacija koje je moreška doživjela od starine.¹⁷ Moreška se izvodi uz muzičku pratnju te je kroz povijest za nju bilo komponirano nekoliko različitih glazbenih uzoraka. Danas se ona izvodi uz muziku koju je za limenu glazbu komponirao hrvatski skladatelj Krsto Odak 1937. godine, a kao pratnja moreški koristi se stalno od 1947. godine. Povijest morešku bilježi kao reminiscenciju pobjede Španjolaca kršćana nad Arapima Maurima, a danas ona simbolizira pobjedu ljubavi i dobra nad zlim.

Bitan element igre su kostimi. kontrast crvenih i crnih kostima u plesu i mačevanju upotpunjuju ukupni dojam igre. najstariji kostimi korčulanske moreške nisu sačuvani niti se spominju u opisima mačevalačkih igara, ali suknjasti izgled današnjih kostima čini razumljivu sličnost i asocijaciju na srednjovjekovne ratničke kostime. Moreška se stoljećima u Korčuli *bati* u dane blagdana i važnih događaja, a čak su imali čast ugostiti i *batiti* morešku pred austrijskim carem Franjom Josipom i engleskim princem Eduardom. Najvažniji godišnji nastup je 29. srpnja na dan Sv. Todora suzaštitnika grada. Tom prigodom morešku igraju najbolji korčulanski moreškanti.¹⁸

Posljednjih je desetljeća moreška nezaobilazni dio turističke ponude i najprepoznatljiviji turistički proizvod grada Korčule. Turisti je mogu doživjeti u izvornom ambijentu korčulanskih kula i zidina u večernjim satima jednom do dva puta tjedno. Moreška je također gost turističkih sajmovi širom Hrvatske i Europe. Tako su morešku upoznali i zavoljeli mnogi van Korčule. Morešku su *batili* u Parizu, diljem Velike Britanije, u Frankfurtu, Brnu, Pragu, Bratislavi, Berlinu, Oslu, Malmöu i Kopenhagenu. 1976. godine moreška se odigrala u dvorani u Stockholmu, poznatoj po dodjeli Nobelove nagrade. Osim toga, moreška je godinama bila gost venecijanskog karnevala pa su tako morešku igrali na trgu Sv. Marka na kojem je prije sedam stoljeća šetao i korčulanin Marko Polo. Korčulani su 1996. godine morešku odigrali i u Španjolskoj i tako španjolce podsjetili na davno zaboravljenu igru mačevima.¹⁹

¹⁷ Moreška, <http://moreska.hr>, pristupano 26. svibnja 2017.

¹⁸ Moreška, <http://www.korcula.net/naselja/korcula/moreskahrv.htm>, pristupano 26. svibnja 2017.

¹⁹ Moreška, <http://www.korcula.net/naselja/korcula/moreskahrv.htm>, pristupano 26. svibnja 2017.

Korčulani su na morešku izrazito ponosni i prenose ju s koljena na koljeno, s oca na sina. Jedno od najznačajnijih obilježja svakog korčulanina je biti moreškant. Korčulanski dječaci godinama upijaju svaki korak, svaki udarac mača sve dok ne postanu spremni naslijediti svoje očeve. Biti najbolji od najboljih je posebna čast i privilegija. To znači biti jedan od kraljeva. Moreška je za korčulanine puno više od same mačevalačke igre. Ona je njihov dio života i o njoj se priča u svakoj korčulanskoj obitelji. Tradicija traje 400 godina pa se vjeruje da se moreška čuvati i dalje.

6. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI

Javna nadmetanja i takmičenja u snazi i raznim vještinama uobičajena od pradavnih vremena kod svih naroda, odvijala su se u raznim prilikama, ali najčešće prigodom raznih svečanosti kad se narod okupljao u većem broju. Kod Grka, opjevana u Ilijadi i opisana u djelima grčkih povjesničara, ta su takmičenja u svom razvoju dovela do Olimpijskih igara u Olimpiji, i danas su preuzeta od gotovo svih zemalja svijeta kao Svjetske olimpijske igre. Nakon Grka, rimske *circenses* su viteštvo iskrivile u gladijatorstvo, plemenitost u grubost i krvoločnosti. Mogu se opaziti jedinstvene karakteristike između grčkih viteških igara i nekih današnjih sportskih disciplina. Mnoge igre, natjecanja i discipline otada i danas žive, no mnogo je i onih igara koje nisu postale popularne u našoj svakodnevici, no i dalje su zanimljive. Mnoge su takve netragom nestale, a neke danas žive kao osamljeni relikti, dok se neke od tih starih igara danas ponovno oživljavaju i obnavljaju. Takvih je nadmetanja u prošlosti bilo i u Istri. U klasičnoj je starini bilo uobičajeno držati nadmetanja u vještini i snazi za vrijeme velikih narodnih okupljanja povodom nekih svečanosti, pa su se tako i u Istri za vrijeme srednjega vijeka viteška natjecanja održavala u vrijeme i na mjestu velikih sajmovova i proštenja. Svako okupljanje ljudi i sajmovi morali su biti odobreni od političkih vlasti. Isto je pravilo vrijedilo i za održavanje javnih nadmetanja. U interesu vlasti je bilo da promatraju zbivanja na skupovima radi održavanja reda i poretka i nadzora nad prometom dobara od kojih su uzimale veliku korist. Odobravani su stoga takozvani slobodni sajmovi na kojima se za robu nije plaćala nikakva daća. Upravo su zbog toga takvi sajmovi privlačili pučanstvo. Sajmovi su neposredno bili korisni i feudalcima i vlasnicima zemlje dane na obrađivanje u raznim oblicima. Na njima su mogli prodavati svoje vlastite viškove proizvoda, a naročito prirodne prihode od podavanja ili daća kao što su vino, žito, ulje i dr. U interesu je vlasti tada bilo da se na sajmove privuče što više naroda pa su sajmovi odobravani i za vrijeme značajnih crkvenih svetkovina kada je narod dolazio i na proštenje (Klen 1976: 184). Priređivanje raznih igara i nadmetanja privlačilo je ljude. Periodično ponavljanje sajmovova i svečanosti postali su uobičajeni. Nažalost, mnogo toga nije pismeno registrirano pa je zato trag i spomen o mnogim igrama i nadmetanjima izbljedio i nestao za vrijeme nemirna ratna razdoblja, bolesti ljudi i pošasti stoke. Tada su prometne veze, slobodna razmjena dobara i okupljanje naroda bili nasilno prekinuti. Na mletačkom području, na dijelu Istre koji je sve do kraja 18. stoljeća bio pod vlašću Venecije, Venecija je pokazivala osobit interes za određena viteška natjecanja. Uglavnom se radilo o onom tipu natjecanja u kojima se prikazivala vještina

baratanja oružjem. Takva je vještina mletačkim vlastima bila korisna jer je država raspolagala vještim i sposobnim borcima (Klen 1976: 185).

Među najstarijim vijestima o viteškim nadmetanjima u Istri nalazi se da je od 1366. godine u Poreču održavano natjecanje u gađanju lukom i strijelom. Natjecanje se odvijalo za vrijeme sajma koji je trajao tri dana na svetkovinu Sv. Mihovila u mjesecu svibnju. Način natjecanja donekle je opisan u samom Statutu grada Poreča koji potječe iz 1366. godine. Posebnim člankom porečkog Statuta bilo je određeno da se na dan Sv. Mihovila, kada se održava velika svečanost u gradu, organizira i natjecanje u gađanju lukom i strijelom. Onome koji je postigao najbolji pogodak „u zid“ porečki podestat je trebao dati nagradu prema svome nahodanju. Radilo se o komadu tkanine vrijednome 4 zlatna dukata i uz to novčanik s 2 libre. I drugi najbolji strijelac je dobivao nagradu, također tkaninu, ali vrijednu samo 2 dukata i novčanik s 1 librom. Na taj je način trebalo i ubuduće postupati. Posebna sredstva za nagrađivanje sakupljana su vjerojatno od porečkih građana i onih koji su dolazili na sajam, ali ne i od natjecatelja jer je to zabranjivao statutarni propis. Od natjecatelja se smjelo, ako je tako odredio podestat, ubrati samo nešto prilikom prijavljivanja na natjecanje. (Klen 1976: 185-186).

Sličnu je odredbu donio i mletački dužd Venier 1392. godine kada je naredio da se u Kopru ustanovi nagrada od 15 cekina za tri najbolja pogotka lukom i strijelom. Svake se godine u blizini Kopra u dolini Rižane održavao veliki sajam koji je trajao više dana. Glavna svečanost bila je na 15. Kolovoza, na dan uzašašća Marijinog, kada se slavila pobjeda nad Ugri za Henrika Bavorskog. Tom su prilikom koparski suci dijelili nagrade pobjednicima nekih trka i pobjednicima u gađanju lukom i strijelom. Nagrade su se sastojale od komada skupocjenog sukna ili tkanine (Klen 1976: 186). Sajam u dolini Rižane bio je od velikog značenja, no zbog sve jačeg skretanja robnih tokova iz Slovenije prema Trstu, posjet sajmu je oslabio pa je njegovo održavanje prenijeto u Kopar u spojeno sa svetkovinom Sv. Uršule te je trajao od 14. do 28. listopada.

Kopru je zbog prometnog i političkog značaja odobreno dukalom od 21. studenog 1493. održavanje još jednog velikog sajma koji je trajao pet dana prije i pet dana poslije svetkovine Sv. Nazarija (19. lipnja). Na taj se sajam mogla dovoziti i odvoziti roba bez naplate daća. Istovremeno je izvan grada za vrijeme trajanja sajma bilo dozvoljeno održavanje natjecanja u „trci na Saracenca“ i druge igre (Klen 1976: 187).

Piranska općina održavala je na dan Sv. Ivana u Savudriji sajam kao spomen pobjede u pomorskoj bitci protiv Friedriha Barbarosse. Na tom su sajmu priređivana brojna natjecanja uz dijeljenje nagrada. Za trajanja svečanosti o svetkovinama Duhova i Sv. Dorliga održavana su u Piranu razna natjecanja i regate čamcima. No kod takvih je prilika došlo do velike rastrošnosti pa su izdaci za ta natjecanja ograničeni od strane providura (Klen 1976: 187).

I u Oprtlju su priređivane igre. O Jurjevu je priređivana neka igra s bikom, a nagrada se, kao i u prethodnim primjerima, sastojala u komadu skupocjene tkanine (Klen 1976: 187).

Nije poznato kada su u Puli započela viteška nadmetanja, no vjeruje se kako Pula nije zaostajala za drugim istarskim mjestima. Sigurno je da je 1428. bila određena nagrada za konjske trke u Puli. Nagrade su iznosile ukupno 25 dukata. Nekoliko godina kasnije, oko 1477. Pula je dobila odobrenje da priređuje sajam u samoj Areni. To je također bio tip „slobodnog sajma“ na kojemu je roba bila oslobođena od svih daća. Vjeruje se da su se kao i u drugim istarskim mjestima, tom prigodom organizirale razne viteške igre (Klen 1976: 187-188).

Poznato je da su se održavala natjecanja i igre u Motovunu na Stjepanje i Jurjevo, u Bujama na svetkovinu Sv. Servola, u Rovinju na dan Sv. Fume, u Umagu na dan Sv. Pelegrina, u Novigradu na dan Sv. Pelagija. Vjerojatno je da su se kao i u svim prethodnim primjerima priređivale istovremeno sa sajmom u tim mjestima. U spomenutim se gradovima spominju dvije vrste natjecanja koja su priređivana: „trka na Saracenca“ i trka na prstenac. U novigradskom statutu iz 1450. godine, nalazi se jedna vrlo značajna odredba koja se odnosi na odgovornost natjecatelja. Tim je propisom bilo određeno da onaj koji slučajno rani ili ubije nekoga neće biti kažnjen ukoliko se to dogodi pod određenim uvjetima. Kaže se u Statutu da *...na trgu ili na nekom drugom mjestu mladići iskušavaju svoju snagu...bacanjem željezne kugle, kamena, koplja ili strelica... Ako se na tom mjestu sakupe gledaoci radi svoje zabave, kako se to čini svaki dan, tada se svi moraju čuvati, jer mladići neće odgovarati ako se nekome dogodi neko zlov* (Klen 1976: 188). Upravo ta odredba pruža vrijedan podatak o životu u sredovječnom istarskom gradu.

Natjecanja u gađanju lukom i strijelom nestala su tijekom 16. i 17. stoljeća iz repertoara igara i natjecanja, a njihovo mjesto zauzela su ona u gađanju iz vatrenog oružja. 1543 godine je vijeće creske komune odlučilo zamoliti generalnog kapetana mora Stjepana Tiepola odobrenje da svake godine u kolovozu na dan Sv. Marije Snježne smije održavati sajam oslobođen od plaćanja svih daća i podavanja. Zamolio je i odobrenje utroška od 10

dukata za kupnju nagrada za pobjednike natjecanja u gađanju puškama. Odlukom od 14. kolovoza 1543. Tiepolo je odobrio da se u predloženo vrijeme održi sajam u trajanju od četiri dana prije i četiri dana poslije glavne svetkovine. Posebnim rješenjem istog je dana odobrio da se za vrijeme sajma može održati natjecanje u gađanju pucanjem iz pušaka na nagradu od 10 dukata. Pucanje se moralo vršiti vlastitom puškom, a ukoliko bi to netko učinio iz tuđe pogodak nije vrijedio. Pola nagrade dala je cresa općina, a drugu polovinu je dala Signoria. Iz toga se vidi da je Signoria u Veneciji imala veliki interes da se takva natjecanja održavaju. Serenissima je kasnije odredila da se takvo natjecanje održava svaka četiri mjeseca, a pobjednik je dobio po 4 dukata. Podijeljene su i besplatne puške u tu svrhu pa je na Cresu nastala cijela četa arkebuzira. To se natjecanje navodno nastavilo i nakon propasti Venecije jer su ga se na početku 20. stoljeća još sjećali najstariji Cresani (Klen 1976: 189).

Od svih dosad navedenih natjecanja najslikovitija i najzanimljivija bila je trka na prstenac. Zahtijevala je znatnu izvježbanost i vještinu ne samo u gađanju već i u jahanju. takva je trka u Istri bila priređivana na više mjesta. Točnih podataka o tome još nema. U Istri je nažalost nestala, smatra se u vrijeme propasti Mletačke Republike krajem 18. stoljeća, odnosno u razdoblju ratova i nemira koji su tada uslijedili (Klen 1976: 190).

Trka na prstenac ili kratko „alka“ ime je dobila prema nazivu gvođenog koluta u koji se gađa kod te igre. Izvodila se i u Italiji i nije isključena mogućnost da je od tamo prenesena u naše krajeve, pogotovo one koje koji su bili pod vlašću Venecije. Trke na prstenac bile su vrlo raširene i u Dalmaciji gdje su se održale dulje nego u Istri. Konjaničke su alke započele u Zadru tek 1820. godine, u Makarskoj 1832., a u Imotskom 1840. Alka se do 1976. godine održala jedino u Sinju. Pješačke alke koje su bile mnogo pristupačnije širem broju natjecatelja zbog manje skupe opreme, održavane su u Splitu, Šibeniku i Skradinu, a začuđujuće je da su nestale mnogo prije konjaničkih (Klen 1976: 190).

Pravila za trku na prstenac nisu bila svugdje jednaka iako su bila vrlo slična. Ni koluti i prstenci u koje se gađa nisu svugdje jednaki. Međutim, postoje neke značajke koje su zajedničke svim trkama na prstenac. U njoj može sudjelovati samo konjanik, opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Njegova i oprema konja moraju biti potpune za cijelo vrijeme trajanja trke. Gađanje u prstenac vrši se kopljem u punom trku, galopu konja. Svaki se natjecatelj, nakon svake trke, ukoliko je pogodio u prstenac, vratiti pred suce i pokazati svoje bodove. Upravo je opće pravilo da natjecatelj i konj moraju biti opremljeni u potpunosti ograničavalo broj sudionika u natjecanjima. To su mogli biti samo vojnici-konjanici, kao što je to bilo u

Sinjskoj alci, ili bogatiji građani, ranije feudalc i plemići, te možda vojnici-konjanici u trkama na prstenac u Istri. Alka je u Sinju imala svoj temelj u cijeloj Sinjskoj krajini u kojoj su se i uzgajali dobri jahaći konji, pa se vjerojatno i zato dugo održala. Trka na prstenac u Istri imala je sve manji temelj kako je vrijeme odmicalo. To dokazuju i izvori o posljednjim održanim trkama te vrste na kraju 17. i početkom 18. stoljeća. Sudionici su na njima bili uglavnom članovi bogatih istarskih gradova, a iznimno i poneki plemić. Nestajanjem takvih obitelji i njihovog bogatstva smanjivala se i mogućnost održavanja takvih trka u Istri (Klen 1976: 191).

Sačuvani su izvori koji dokazuju ne samo pravila već i sudionike u trkama. U Barbanu za neke trke između 1696. i 1703., a u Svetvinčentu za trku 1713. godine. Barban i Rakalj, koji su ranije pripadali pazinskoj grofoviji, predali su se 1516., pod određenim uvjetima, Mlečanima za vrijeme rata Venecije sa Svetom ligom. 1536. Venecija je ta dva naselja prodala na dražbi mletačkoj obitelji Loredana. Na taj je način nastao feud sa sjedištem u Barbanu. Unutarnje prilike su bile strogo uređene i Loredani su izvlačili velike prihode. Kako bi ih još više povisili došli su na ideju da na svom feudalnom posjedu ožive promet i razmjenu dobara. U tu su svrhu odredili da se na crkveni praznik Duhova, u mjesecu svibnju ili lipnju drži tzv. slobodni sajam ili „fiera franca“. Raniji primjeri raznih natjecanja u vrijeme slobodnih sajmova naveli su i kapetana Barbana da odredi da se prigodom sajma 10. lipnja 1696. godine održi trka na prstenac. Na taj je način htio privući veliki broj posjetitelja, ne samo seljakam, već i građana iz susjednih gradova. Isti je dan kapetan javnim proglasom objavio i pravila trke na prstenac. Vjeruje se da je takva pravila našao već ranije zabilježena (Klen 1976: 192). Svaki natjecatelj je u trci sudjelovao trokratnom trkom što se ne može iščitati iz pravila, ali je to vidljivo iz bilješki o izvršenim trkama. Prstenac u Barbanu se razlikovao od onog u Sinjskoj alci. *Sastojao se od dva gvozdana koncentrična prstena spojena unakrsno tako da je unutarnji prsten u sredini ostajao prazan. Na taj su način nastala četiri otvora između unutarnjeg i vanjskog prstena jednake veličine, a nalazila su se, kada je prstenac bio obješen na nategnutom užetu preko trkaće staze, tako smještena da je jedan otvor stajao okomito nad unutarnjim prstenom i drugi pod njim. Jednaka dva otvora nalazila su se lijevo i desno od unutarnjeg prstena. Pogodak u sredinu natjecatelju je donosio tri boda, iznad sredine 2, ispod sredine jedan bod, a pogoci lijevo i desno samo pola boda* (Klen 1976:193).

Pravila za trku na prstenac u Barbanu bila su objavljivana svake godine prije početka sajma. Postoji prijepis cijele objave od 10. lipnja 1696. godine, ali sačuvan je i prijepis

uvodnog dijela objave od 7. lipnja 1703. Osim ove dvije objave i podataka o natjecateljima iz te dvije godine, u prijepisima koje je izradio prije više od sto godina tadašnji načelnik barbanske općine Josip Batel, sačuvane su i zabilješke o još dva natjecanja trke na prstenac. Iz tih se bilješki mogu razbrati imena natjecatelja, ali ne i vrijeme kada je trka održana (Klen 1976: 193).

Kao natjecatelji u trkama na prstenac u Barabanu sudjelovali su uglavnom građani Labina, Vodnjana, Izole i Kopa. Bilo je i nekih došljaka s mletačkog područja izvan Istre. 1696. godine u trci je sudjelovalo 10 konjanika, a pobjednik je bio Ottavio Quellis sa ukupno postignuta 3 boda. Na drugoj zabilježenoj trci sudjelovalo je 18 konjanika no nije poznata točna godina kada je bila održana. Na toj trci su najbolji uspjeh postigla dva jahača, pobjednik prve zabilježene trke Ottavio Quellis i neki Fortunat Paludi-Stigher, svaki sa po tri boda. Treća trka je također poznata samo po broju sudionika i postignutom uspjehu. Sudjelovalo je samo 6 jahača, a najbolji je bio Zvane Dragonja sa 1 postignutim bodom. U četvrtoj je trci, održanoj 04. lipnja 1703. sudjelovalo 8 konjanika, a pobjedu je odnio Antun Rovis sa pola boda. Staza i ostale okolnosti pod kojima su se trke tada odvijale nisu poznate. (Klen 1976: 1964).

O postojanju trke na prstenac u Svetvinčentu javnost je tijekom 19. stoljeća obaviještena dva puta. Iz dokumenta koji sadrži podatke o toj trci i koji je objavljen u cijelosti saznaje se da se Svetvinčentu na crkveni god Ivana Krstitelja 24. lipnja svake godine održavano proštenje na koje su dolazili ljudi iz svih krajeva Istre. Na taj je dan izvođena i trka na prstenac. Ne može se sa sigurnošću reći da li je uvedena po uzoru na susjedni Barban, ili je bilo obrnuto. Taj se dokument nalazio u kaštelu u Svetvinčentu i iz njega se vidi da je gospodar Svetvinčenta 24. lipnja 1713. godine odredio kao nagradu za trku na prstenac koja se održala istog dana, jedan novčanik sa 4 cekina. Na istom su dokumentu u šest točaka navedena pravila koje konjanici moraju poštivati. Svetvinčenat je također bio feud koji je pripadao starom mletačkom plemstvu, obitelji Morosini, a kasnije dolazi u ruke obitelji Grimani (Klen 1976: 195).

Pravila trke na prstenac u Svetvinčentu sadržana su u šest točaka, dok su ona barbanske trke zapisana u osam točaka. Razlikuju se i po svome sadržaju. Natjecatelji u Barbanu su svoje sudjelovanje prijavljivali kancelaru barbanske gospoštije, dok se u Svetvinčentu prijavlju kod „banka“, sudačkog stola. Nije poznato tko je sačinjavao *banak*. U barbanskim se pravilima ne određuje tko će suditi u igri, u šestoj točki svetvinčentskih pravila

stoji da će to činiti „presvjetla gospoda“ koja također nije poznata. U svetvinčentskim pravilima nije određeno kako će se konjanici pozivati na trku, a u Barbanu je to točno određeno. Razlika postoji i kod opreme natjecatelja. U Svetvinčentu konjanici u koricama moraju imati pištolje što u barbanskim pravilima nije spomenuto. Bitna je razlika između ovih pravila u tome što svetvinčentska pravila određuju da natjecanju u trci na prstenac ne može pristupiti onaj koji nije plemić ili građanin nekog kraja. Takvog propisa u Barbanu nema, pa je stoga trci mogao pristupiti i netko tko nije bio plemić ili građanin ako je ispunjavao sve ostale uvjete koji su propisani pravilima. No i dalje je postojalo ograničenje da je sudjelovati mogao samo onaj tko si je mogao priuštiti i nabaviti skupu opremu za sebe i konja. Još jedna razlika između dva pravilnika je i drukčije bodovanje pogotka u prstenac. U Svetvinčentu je pogodak u otvor iznad srednjeg prstena donosio jedan i po bod, a pogodak u jedan od otvora lijevo i desno od srednjeg prstena jedan bod. Pogodak u otvor srednjeg prstena donosio je samo pola boda. Na kraju pravila trke na prstenac u Svetvinčentu navedena su imena natjecatelja koji su sudjelovali na trci 24. lipnja 1713. Bodovi nisu naznačeni već je napomenuto da je na trci pobijedio *neki nepoznati vitez u željeznom oklopu sa spuštenim vizirom* (Klen 1976: 196).

7. TRKA NA PRSTENAC

7.1. OPĆINA BARBAN

Općina Barban graniči s nekoliko susjednih općina. Prostor općine je dio blago valovitog istarskog reljefa, s nizom niskih brežuljaka i vrtača, te većim strminama koje se spuštaju prema Raškom kanalu i dolini rijeke Raše. Područje općine Barban je pretežito brežuljkasto, a obilježje mu daje mediteranska klima. Općina Barban ima 2.802 stanovnika (prema popisu 2001.g.). Ima 74 naselja, sela i zaseoka od kojih najpoznatiji su Barban, Puntera, Hrboki, Rebići, Manjadvorci, Glavani itd. (Blažina 2006: 6)

7.2. TAJNOVITI PUTOVI VITEŠTVA

Od druge polovice X. stoljeća teško konjaništvo dominira bojnim poljima. Upravo su zato srednjovjekovna viteško-konjička nadmetanja prvotno bila uvedena kao klasične vježbe, provjera borbene sposobnosti viteza-konjanika i demonstracija ratne vještine. S vremenom ti turniri postaju duži, složeniji i raskošniji kako bi se pojačala borbena napetost. U viteško se natjecanje unosi poticaj aristokratskog ponosa i časti, te romantično-erotična draž. Od običnih vježbi to se razvija u društveni događaj na kojem se plemstvo moglo vidjeti u punom sjaju. Nakon što se stvarnost počela sve više razilaziti s viteškim idealom, ti su plemićki turniri postali prave drame s romantičnim elementima kojima zamjenjuju junačka djela. U svemu tome postoji i erotična podloga. U srednjem vijeku postoji kodeks koji nalaže kako se prilazi djevojci, odnosno dami. Upravo se u viteškom turniru moglo pred ženama pokazati hrabrost. Vitez se izlagao opasnosti, dokazivao svoju snagu i patnju i na taj se način svojoj izabranici udvarao (Bader 2006: 35).

Iz prošlosti je u Barban donesen galop konja, nadmetanje viteškim kopljima i odmjeravanje snage i spretnosti. Nakon prvog križarskog rata 1099. godine europski su vitezovi imali priliku upoznati ratne vještine svojih zakletih neprijatelja – Arapa. Jedna im je posebno zapela za oko – trka na prstenac je borbena igra arapskih sinova vjetra. Saracenski su konjanici u vrlo brzom galopu pokušavali vrhom isukane sablje nataknuti prsten koji je visio na konopcu. Tada se ova viteška igra brzo proširila Sredozemljem, no na naš je kontinent ušla i ranije. Aragonski su se plemići na Iberskom poluotoku svakodnevno nadmetali s Maurima. Tako i sinjska meta nosi naziv „alka“ što u prijevodu s turskog znači prsten. Takav se izvorni, nepromijenjeni oblik trke na prstenac danas može vidjeti na Sardiniji u mjestu Oristano za vrijeme poklada. Ta je viteško-turistička atrakcija poznata pod nazivom „Sa Sartiglia“. Neprestano se igra od XIII. stoljeća. Radi se o konjičkom nadmetanju u kojem tajanstveni

jahači s porculanskim maskama na licu pokušavaju doseći srebrnu zvijezdu isukanim mačem (Bader 2006: 36).

1292.g. donesen je pravilnik pod nazivom Statutum armorum koji je sadržavao stroge uvijete viteškog nadmetanja jer su turniri bili ponosno čuvana privilegija plave krvi. U pravilu su takve plemićke svečanosti trajale tri dana. Zvukovi fanfara iz kraljevske lože najavljujivali su pojedine igre i natjecanja. Tu su bili strijelci s lukom i strijelom, ratnici-pješaci naoružani tupim mačevima i štapovima kojima je bio cilj izbiti perjanicu s kacige protivnika. Vrlo su atraktivni bili konjanici koji su se natjecali u trci na prstenac i u gađanju pokretnih meta s lukom i strijelom (Bader 2006: 37). Vrhunac turnira bili su viteški turniri na konjima s kopljima dugim oko ili čak preko 3m s karakterističnim štitnikom za šaku. Dva viteza bi nasrnula jedan na drugoga najvećom brzinom te su se nastojali međusobno zbaciti sa sedla samo jednim udarcem koplja. Za turnire je korištena blaža varijanta koplja od onog korištenog u ratu – sa zaobljenim ili tupim drvenim vrhom. Naoko je takvo koplje bilo bezopasno, no zapravo su njima nanesene, nerijetko teške i smrtonosne povrede. (Bader 2006: 37) Jedna je kobna odluka označila kraj viteških turnira na dvorovima. Francuski kralj Henrik II. je 1559. godine, unatoč opomeni svog liječnika, poznatog Nostradamusa, odlučio zajahati konja i pokazati svoje ratno umijeće. Koplje njegovog protivnika zabilo mu se točno u oko i Henrik II. je na mjestu ostao mrtav. Viteški su dvoboji od tog trenutka zabranjeni pa se počinju odvijati manje opasni oblici nadmetanja. Bobbene vještine se tako pretvaraju u raskošne dvorske zabave gdje trka na prstenac dobiva puno veću ulogu (Bader 2006: 37).

7.3. PRAVILA POVIJESNE BARBANSKE TRKE

Bogati trgovci, građani i slobodni seljaci mogli su gledati turnire, no nisu ih mogli organizirati za sebe niti u njima sudjelovati. U XV. stoljeću puk počinje organizirati igre koje su nastale po uzoru na srednjovjekovna viteška nadmetanja. Postoji podatak da se na zagrebačkom Gornjem gradu 1472. godine održala „Viteška igra prstenac“. U Istri je bio običaj da se varijante slavni viteških natjecanja održavaju za vrijeme velikih sajmovi ili crkvenih proslava. Od 1366.g. u Poreču se odvijalo natjecanje lukom i strijelom, u Puli konjske utrke, a u Barbanu i Savičenti trke na prstenac. Prvo dokumentirano spominjanje barbanske trke seže u 1696., a svetvinčentske u 1713. Godinu (Bader 2006: 38).

Osnovna razlika između gore navedena dva turnira bila je ta što je svetvinčenskoj trci mogao pristupiti samo plemić ili građanin, dok je barbanskoj mogao pristupiti svatko tko

je ispunjavao uvjete propisane pravilima. Pravila barbanske Trke na prstenac bila su objavljena u „Proglasu“ prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. lipnja 1696. i sadržavala su osam točaka koje su predstavljale osnovna pravila za trku. „*U trci je mogao sudjelovati samo konjanik, opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Svaki „gospodin“ konjanik, koji je želio biti sudionikom Trke na prstenac, morao se na prvi znak trube prijaviti kancelaru barbanske gospoštije da bi mogao pristupiti igri. Morao je imati dobro opremljenog konja, mač, čizme, ostruge i šešir sa širokim obodom. Na proziv imenom prezimenom, natjecatelj je s mjesta utrke kretao na znak trube u punoj opremi brzim galopom prema mjestu gdje je bio obješen prstenac. Svaki natjecatelj morao se nakon svake trke, ukoliko je postigao pogodak, vratiti pred suce radi provjere pogotka. Diskvalificiran je svaki konjanik koji na kraju trke pred časnim sudom nije bio u potpunoj opremi.*“ (Bader 2006: 38).

Pravila su također predviđala način ocjenjivanja pojedinog pogotka i nagrade. Pobjednik je uz najveće počasti dobivao iznos u visini vrijednosti jednih svilenih čarapa i jednog srebrnog mača. (Bader 2006: 38)

7.4. ODGOVOR U VENECIJANSKIM ARHIVIMA

Pitanje na koje još uvijek nema konkretnog odgovora je da li dokumentirana barbanska trka iz 1696. godine zaista bila prva barbanska trka ili se nadmetanje održavalo i ranije. No jedno je sigurno, Corsini, kapetan Rاکلја i Barbana, zastupnik venecijanskog gospodara grofa Loredana, koji je s namjerom da u vrijeme slobodnog sajma privuče što više posjetitelja organizirao konjičko natjecanje, bio upoznat s pravilima trke na prstenac. Upravo to govori da se natjecanje u tim krajevima, a možda i u Barbanu, izvodilo i ranije. Dodatna potvrda bi mogla biti i Sinjska alka. Kada su Sinjani u čast stečene slobode, odlučili osnovati Alku, morali su zatražiti i dobiti odobrenje od Mletačke Republike za organiziranje viteške igre. Nisu je mogli svojevrijem organizirati već su morali čekati odobrenje Serenissime. Kao što postoje upravo ti pisani dokumenti s odobrenjem mletačkog Dužda za Sinjsku alku, vjeruje se da u venecijanskim arhivima postoji i sličan dokument kojim se odobrava održavanje barbanske Trke na prstenac i koji bi ujedno poslužio kao dokaz o njezinom ranijem postojanju. (Bader 2006: 39)

Promjenama u načinu ratovanja tijekom 16. stoljeća i razvojem vatrenog oružja tijekom 17. stoljeća, konjica polako odlazi s bojnog polja, a njezino elitno mjesto preuzimaju pješaci naoružani mušketama. Koplje definitivno napušta europsku scenu ratovanja, viteški

stalež polako propada, a turniri gube na popularnosti. Tako se već 1703. godine gubi trag barbanskoj trci. Uspomenu na nju sačuvana je zahvaljujući barbanskom načelniku Josipu Batelu koji je bio ljubitelj starina i koji je u drugoj polovici 19.st. prepisivao stare dokumente barbanske općine. Povijesničar iz Rijeke, dr. Danilo Klen, u jednom je od svojih znanstvenih radova skrenuo pažnju upravo na taj oblik tradicije i nakon stotina godina utrka je ponovno popularizirana. (Bader 2006: 40)

7.5. TRKA NA PRSTENAC ZA SVA VREMENA

Od 1696., ali i prije i poslije te godine, u Barbanu su se održavala viteška natjecanja na konjima. Na prijelazu iz 17. i 18. stoljeća ta su natjecanja polako iščezla. Podaci i povijesne činjenice do kojih je došao akademik dr. Danilo Klen, bile su polazište istarskim studentima, okupljenim u klubu „Mate Balota“ u Zagrebu, da u suradnji sa članovima barbanskog Sportskog društva, barbanskim aktivistima u Mjesnoj zajednici i Katedri Čakavskog sabora rekonstruiraju Trku na prstenac i predstave ju na Istrijadi 76. Poslije 280 dugih godina šutnje, obnovljena je 1696. godine, Trka na prstenac. Nitko nije bio svjestan koliko je značajan bio trenutak kada su, 14. kolovoza 1976. Barbanom prodefilirali prvi konjanici – natjecatelji obnove Trke na prstenac. (Blažina 2006: 48) Nekada je do barbanskog Gradišća, mjestu gdje se nalazi staza za trku, vodio prašnjavi put, a danas je asfaltiran za brojne posjetitelje. Za trku je, u kalendaru značajnih manifestacija, osigurano časnno mjesto – pretposljednji vikend u kolovozu, a održava se uvijek u isto vrijeme odnosno u 17:00 h. Sve počinje u petak kada se najava trodnevnih svečanosti izvodi uz tradicionalno podizanja zastave na kojem su prisutni svi jahači i ostali sudionici trke.

U prvim sačuvanim dokumentima o trkama, imena slavodobitnika su posebno istaknuta jer se upravo ona najduže pamte. 1696. godine pobjeđuje Ottavio Quellis, u idućoj zabilježenoj trci ponovno on dijeli pobjedu s Fortunatom Paludi Stigherom s osvojenih tri punta, u trećoj trci pobjedio je Zvane Dragonja, a u trci održanoj 4. lipnja 1703. godine pobjedu je odnio Antun Rovis sa pola punta. Nakon te trke gubi se svaki trag barbanskim viteškim nadmetanjima. Od obnavljanja Trke 1976. godine do 2006. u knjigu slavodobitnika upisano je 16 natjecatelja: četiri puta Vazmoslav Vale, tri puta Zdravko Prhat, Miro Grgorović, Maksimilijan Rojnić i Mario Učkar. Dva su puta titulu slavodobitnika nosili Mario Kožljan, Aldo Kožljan i Bruno Kožljan te jednom Rikardo Ciceran, Ervin Špada, Darko

Kolić, Rade Buić, Josip Kožljan, Gvido Babić, Silvio Učkar i Danijel Učkar. (Blažina 2006: 50) Trka na prstenac postala je institucija iako je bila daleko od očiju kulturnog institucionalizma. Inicirala je mnoge sportske i kulturne programe, događaji u Barbanu i okolici počeli su se prilagođavati treći, a svojim je utjecajima i programima Trka uspjela u manjim sredinama pomaknuti granice provincijalnosti i stvarati kulturno ozračje. U sportskom dijelu je afirmirala natjecanje lovaca – strijelaca na noćnom gađanju glinenih golubova, a osim toga održavaju se još uvijek nogometni i kartaški turniri, ali i stare pučke igre kao što su potezanje konopa i pljočkanje. Osim kulturnog aspekta, Trka je uvelike pomogla u turističkom razvoju ne samo Barbana i okolice već cijele Istarske županije. (Blažina 2006: 50)

Treća nedjelja u kolovozu za Barban znače automobilima zakrčene ceste, mnogobrojni štandovi s raznovrsnom ponudom, rijeka ljudi koja se slijeva prema Gradišću i dugačka, istovremeno razigrana i ozbiljna, povorka koja se kreće od Ravnica prema Gradišću gdje se odvija glavni događaj Trka na prstenac. Povorku predvode raspjevani folklorasi, mažoretkinje i limena glazba. Iza njih dolazi kočija koju vuku dva bijela lipicanca, upregnuta ukrašenim hamovima u kojoj sjede članovi Časnog suda. Za kočijom ponosno korača vođa kopljonoša koji nosi dugu pušku kremenjaču naslonjenu na rame. On je uvijek u pratnji troje stasitih momaka koji uzdižu uvis prijeteće helebarde. Iza njih koračaju nosači prstenaca koji na razapetom konopu nose prstenac. (Kancelar 2006: 55-56) U prapočecima su prstenac prstenac vjerojatno iskovali nepozanti barbarski kovači, a za obnovljenu Trku na prstenac izrađen je od okruglog metalnog profila. Danas se lijeva od posebne legure, dovoljno čvrste da odoli silnim naletima koplja. Sastoji se od dva koncentrična kruga. Promjer vanjskog je 110 mm, a unutarnjeg, *sride*, 32 mm, dovoljno za prolaz koplja. Prostor između ta dva kruga podijeljen je na četiri jednaka polja. Pogodak u polje iznad sride donosi 2 punta, ispod sride 1 punat, a pogoci lijevo i desno od sride pola punta, dok pogodak u sridu vrijedi 3 punta. Uz nosača prstenca tu je i namještač koji na ramenu nosi metalni štap i njime podiže prstenac na 2,80 m visine iznad staze. Nakon nosača i namještača prstenca u povorci svoje mjesto zauzimaju kopljonoše odjeveni u posebne nošnje s prepoznatljivim ogrtačima bez rukava – kamižolama koje im sežu do koljena. (Blažina 2006: 56). Glavno oružje natjecatelja je koplje, motka od sasušenog smrekovog drva sa željeznim šiljkom. Kolje je svjetlo smeđe boje, promjera 30 mm, dugo je 3 m s konusnim tuljkom na donjem dijelu u kojem je smješten olovni uteg za ravnotežu koplja (težine oko 1,20 kg) te jabuka za zaustavljanje pogođenig prstenca (kugla postavljena na 80 cm od tuljka). Koplje predstavlja simbol viteštva i uspravnosti. Takva koplja danas izrađuje majstor i stolar Ive Kožljan iz Puntere. Pretpostavlja

se da su nekada nepoznati barbanski majstori izrađivali koplja na sličan način. Prvih nekoliko obnovljenih Trka koristila su se teška i nezgrapna koplja, izrađena od metalnih cijevi. Njih i prve prstence i zakačke izradio majstor Josip Pavlić iz Pavlići. (Blažina 2006: 57). Na kraju povorke ponosno jašu konjanici, u sedlu sjede uspravno i dostojanstveno u grubim i neudobnim, ali lijepim odorama. Konji su osedlani engleskim sedlima, ispod kojih su se godinama isticale jarko crvene ili plave podsedlice obrubljene zlatnim resama i izvezenim zlatnim prstencem na bokovima. Osim osnovne opreme konji po potrebi nose i martingale, zvana na kopitima, gamaše – zaštitne povoje na nogama, mrežice za uši i preklope za oči i sl.

Pogoci u prstenac ne odzvanjaju samo Barbanom već i rubnim područjima Babraštine, ali i dalje. Trka je postala dio sredine razvijenog turizma. Cilj je takvog iskoraka bio povezati vitešku jednostavnost prošloga vremena sa složenošću suvremenoga življenja. Trka se stoga privremeno premjestila s trkališta na Gradišću na ulice i trgove većih istarskih turističkih gradova kao primjer vrijednosti našeg turizma. Pula je među prvim gradovima na svojim ulicama ugostila barbanske konjanike. Veliki jubilej, u čast proslave 300. godišnjice, 1996. godine, usred turističke sezone, konjanici su na pulskim ulicama i trgovima pretvorili u jedinstveni događaj. Prvi takav iskorak bio je projekt nazvan *Tristo let Barbana – Puli za tri milijare let*. Dolaskom povorke duge 200 m na Forum započeo je ceremonijalni dio kojim je Trka, a preko nje i Barban uspostavio trajniju suradnju s Gradom Pulom. (Blažina 2006: 111) U Umagu je, u kolovozu 1998. godine, u sklopu završnice devetog Otvorenog prvenstva Hrvatske u tenisu (ATP) također gostovala Trka na prstenac. Nakon Umaga posjetili su Poreč i Rovinj, a 2002. godine na red je došao i Vodnjan.

Sve je više raslo zanimanje turističkog gospodarstva za Trku na prstenac pa se tako javila zamisao i želja organizatora da se s njom smjelije krene u žarište istarskog i hrvatskog turizma i da ta viteška manifestacija postane dio trajne turističke ponude. U suradnji s vodećim turističkim agencijama u Istri, Istarskom županijom i Općinom Barban u turistički je kalendar, od početka srpnja do kraja rujna 2003. godine, uvrstilo barbansku viteškzu manifestaciju tako da se gostima predstavi draž i ljepota te viteške igre, uz bogatu gastro ponudu i folklor. Iz toga je jasno vidljivo kako je viteška igra od svojih povijesnih, izvornih dana do danas promijenila svoju funkciju. Od običnog nadmetanja i zabave pučanstva razvilo se u nešto puno više što doprinosi užoj i široj zajednici. (Blažina 2006: 117)

7.6. S OCA NA SINA

Najjače uporište je obnovljena Trka na prstenac našla u obiteljskim krugovima. Tu se najlakše ljubav prema trci prenosila s oca na sina. Najbolji primjer za to je obitelj Romana Kožljana, sudionika prve obnovljenje trke, kasnije i podizača prstenca. Njegovim su stopama krenula i njegova tri sina. Svaki od njih je ravnopravno zauzeo svoje mjesto jer je svaki bio dva puta okrunjeni slavodobitnik. Mario Kožljan slavio je 1977. i 1981., Aldo 1984. i 1985., a najmlađi Bruno 1987. i 1989 (Blažina 2006: 121) Međutim 10 godina nakon izdavanja ove knjige, 2016. godine Bruno Kožljan slavio je po treći put kao najstariji sudionik Trke te tako nadmašio svoju braću. Danas je teško naći tako veliku obitelj, s tri sina koji bi sudjelovali u Trci. Nije rijedak slučaj da otac i sin sudjeluju u natjecanju, ali i braća. Od ostalih obitelji tu su Vazmoslav Vale i njegov sin Denis Vale, Ervin Špada i njegov sin Albert, Darko Kolić i njegov sin Kristijan, Vadimir Rojnić i njegov sin Maksimilijan, braća Mauricio i Mario Učkar, Kristijan i Andrej Kancelar, a kao prošlogodišnji debitanti i Stefano i Antonio Osip.

7.7. NOŠNJA – TRADICIJSKA MUŠKA ODJEĆA BARBANŠTINE

O muškoj narodnoj nošnji, tradicijskoj muškoj odjeći različitih krajeva Istre koja se nosila do početka 20. stoljeća ne zna se mnogo. Pravih opisa je malo, a malo je i odjevnih predmeta sačuvano po muzejima. Razlog za taj manjak je veća mobilnost muškaraca koji su tradiciju napuštali desetljećima prije žena. Etnolozi su zato često primorani rekonstruirati iz fragmenata, prikupljanjem i analiziranjem malobrojnih kazivanja o muškoj nošnji te eventualnim proučavanjem sve dostupne građe. (Koroman 2006: 127) Jedan od važnih dokumenata za proučavanje tradicijske odjeće Barbanštine je knjiga *Uspomene sa slikarskog putovanja Austrijskim primorjem* objavljena 1842. Ta knjiga predstavlja grafičku mapu slikara Sugusta Tischbeina i Augusta Selba. Opise uz crteže je napisao povjesničar Pietro Kandler. Posebno su zanimljivi opis i grafika *barbanskog komunalnog stražara* jer, osim što se upoznajemo s tom komunalnom funkcijom, dostupna je na slici čitava muška odjeća iz Barbana. Sve te opise treba uzeti s rezervom jer su moguće i stereotipizacije ili potreba za egzotikom. Upravo zato nisu dovoljni samo zapisi kako bi to bio vjerodostojan izvor informacija, već se etnolozi služe i starim opisima, crtežima, fotografijama, razglednicama i kazivanjima starih. (Koroman 2006: 127). Iz prethodno se navedenih izvora dalo zaključiti da

je ruralno stanovništvo Barbanštine slavenskog podrijetla vrlo vjerojatno nosilo sljedeće komade: *brnaveke*, *košulja*, ubojke, krožat, koret, kaopt s kapučom, kamižola, klabučić (bareta), pojas (pas), dokoljenice ili gležnjaci (buzegini), kožna obuća (upanki) i kasnije i cipele (pastoli) za svečane prilike, obuća za staju (drivenjaki) ali i raznoliki osobni pribor (sitno oruđe i pribor za nošenje duhana ili novca). (Koroman 2006: 128)

Kakva je bila odjeća građana, plemstva i koliko se razlikovala i po čemu, koliko se mijenjala i koliko je bila podložna modi te koliko je utjecala na odjeću seoskog stanovništva su pitanja koja se još moraju istražiti. (Koroman 2006: 128)

Dr. Jelka Radauš Ribarić, ravnateljica Etnografskog muzeja u Zagrebu, najznačajnija je istraživačica tradicijske odjeće u Istri. Organizacijski odbor Trke na prstenac je 1996. godine upravo njoj izložio prijedlog da izradi odore za sve sudionike Trke. Od samoga početka obnovljene Trke bilo je zamišljeno da sudionici nose tradicijsku odjeću. U pravilima iz 1976. godine stoji: *Konjanik mora biti u narodnoj nošnji kraja koji predstavlja*. (Koroman 2006: 131) Do tada su se natjecatelji odijevali u nošnje koje su posjedovali ili koje su im ostale o njihovih starih, eventualno u one koje bi posuđivali od kulturno-umjetničkih društava. (Koroman 2006: 131). Dr. Radauš Ribarić je prihvatila zadatak stvaralačke interpretacije baštine. U neobjavljenom tekstu Prijedlog za opremu učesnika Trke na prstenac iz 1996. koji sadrži i dvadesetak slikovnih priloga i krojeva upozorava javnost da nema izvora. Poslužila se dostupnom građom; vlastitim istraživanjima, predmetima iz etnografskih muzeja i zbirki i sl. Nakon proučavanja svih izvora odlučila se za ruho kako je bilo četrdesetih godina prošlog stoljeća, kako bi se u njegovoj rekonstrukciji osjetio dah i čar starine. (Koroman 2006: 131)

Dizajn odora konjanika, časnih sudaca, kopljonoša, zastavnika i redara bio je pravi kreativan izazov. Kostimi pojedine službe su na Trci trebali biti prepoznatljivi pa su tako konjanici dobili visoke klabučiće i crvene porube, a časni sud plavi porub i pojas. Iz raznih elemenata, dostupnih raznih dijelova muške odjeće i njezinih različitih varijanti dr. Radauš Ribarić složila je novi odjevni sustav Trke. Variranjem boja, ukrasa i složenosti kroja stvorena je i hijerarhija važnosti sudionika. Izrađeni su tako nacrti za 4 člana Časnog suda, 20 natjecatelja – konjanika, 20 pratioca – kopljonoša, 1 zastavnika i 5-6 redara. (Koroman 2006: 132) U svom tekstu dr. Radauš Ribarić iscrpno opisuje pojedine dijelove ruha uz prijedloge o materijalima. Predlaže materijale najbliže izvornima, obrađenih rukom, npr. konopljano platno ili žutica, čvrsto i stupano sukno). Za obuću je predvidjela tradicijske suknene *ubojke*

na koje se obuvaju *upanki*, uz suknene dokoljenice *buzdakine*. Konjanici danas radi lakšeg jahanja nose jahače čizme. (Koroman 2006: 132).

7.7.1. NOŠNJE UČESNIKA PREMA ZAMISLI DR. JELKE RADAUŠ RIBARIĆ

Platnena košulja u varijantama s *kolarinom* ili *centinom*, *brnoveke* od bijelog sukna, *upanki*, *klabučić* (u visokoj ili niskoj varijanti).

Konjanik:

1. Platnena košulja s kolarinom
2. Brnoveke (brgeše)
3. Ubojki
4. Kružat (kružat) – prsluk bez rukava od tamnosmeđeg sukna s crvenim obrubom
5. Koret (jaketa) – kaput s rukavima (duža varijanta), od tamnog sukna
6. Buzegini (gležnjaci) – potkoljenice od tamnog sukna
7. Upanki – od kože
8. Klabučić (bareta) – visoka varijanta s paunovim perom

Časni suci:

Nose sve osnovne dijelove nošnje. Razlikuju se od konjanika po klobučiću koji je sprijeda ukrašen grbom i po plavim porubima na tamnom suknu. Imaju košulju s kolarinom, kružat i koret u dužoj varijanti. Nose pojas –pas s metalnim ukrasom. Jedan član časnog suda ima duži kapot s kapučom. (Koroman 2006: 137)

Zastavnik:

Ima sve osnovne dijelove nošnje. Košulja je jednostavnija, s centinom; nosi koret, a kružat je u kratkoj varijanti. Klabučić je u niskoj varijanti i ukrašen smiljem. (Koroman 2006: 137)

Kopljonoše:

Imaju sve osnovne dijelove nošnje. Prepoznatljivi su po dugoj kamižoli bez rukava. Nemaju kružat i ne nose košulju s centinom. Klabučić je u niskoj varijanti, okićen ružmarinom i cvijećem. (Koroman 2006: 137)

Redari:

Imaju sve osnovne dijelove nošnje. Košulja s centinom preko koje nose samo kružat. Klabučić je bez ukrasa i u niskoj varijanti. (Koroman 2006: 137)

7.8. TRKA I KONJOGOJSTVO

Obnavljajući Trku na prstenac, Barbanci su se suočili s problemom nedostatka konja. U Barbanu i u široj okolini konja je ostalo vrlo malo. Organizator je tako za potrebe natjecanje dopremao konje iz istarskih turističkih ljetovaništa gdje su konje držali za potrebe rekreativnog jahanja. U prvim obnovljenim Trkama angažirani su bili konji iz privatne ergele Jove Stojanovića iz Rovinja. Kasnije su to bili konji u vlasništvu poznatog kaskadera Milana Mitića koji su bili izvježbani za filmska snimanja, ali su se koristili i za turističko rekreativno jahanje. Kada su se s vremenom pojavili brojni vlasnici i uzgajivači konja za potrebe turističkog gospodarstva od Novigrada do Rovinja, ti su konji bili angažirani i u Trci na prstenac. (Blažina 2006: 141) Prve je konje, dvije kobile trakenerske pasmine, Adrianu i Paradu, Društvo „Trka na prstenac“ dovelo iz Njemačke 1987. godine. Ciljanim se uzgojem uspelo doći do petnaestak kvalitetnih grla. Društvo je izgradnjom suvremene staje s 9 bokseva osiguralo kvalitetne uvjete za smještaj konja. (Blažina 2006: 145) Trka na prstenac motivirala je brojna seljačka gospodarstva u Barbanu i okolini da se ozbiljno prihvate uzgoja. Dolazak prvih konja iz Njemačke u Barban bio je početak uključivanja u veliku svjetsku obitelj uzgajivača trakenera. Zahvaljujući upravo Trci na prstenac 1986. g. utemeljen je Savez uzgajivača trakenerskih konja Jugoslavije. Izaslanstvo Društva „Trka na prstenac“ predstavljalo je bivšu državu, a kasnije i Hrvatsku na svjetskim izložbama te pasmine, a danas Centar Saveza uzgajivača trakenerskih konja Hrvatske djeluje u Rovinju. (Blažina 2006: 145)

8. TRKA NA PRSTENAC KAO NADAHNUĆE U KNJIŽEVNOSTI

Trka na prstenac često je inspiracija slikarima, kiparima, književnicima i drugima. Prstenac je čest motiv u lirskim pjesmama te inspiracija za skulpture. Osim u pjesmama, prstenac je i glavna tema nekih novela i kratkih priča kao na primjer *Misal od Barbana ka mi prihodi* Daniela Načinovića. (Blažina 2006: 193)

Ive Siljan *Prstenac*

Mala Fume, zajdi na brkune,
Sunce sviti, lipo vrime,
Ja san Tebe, Fume, doša viti,
Da ja vidin Tvoje lice
Ča se zjutra za me smije,
I na njemu zvizde dvi,
Volimo se, Fume, mi.

Doša san te u Barban zvati,
U Barban na Prstenac.
Na Prstencu ja ću prvi biti,
A Ti ćeš mi, prvena, krana sviti!
Garofulu mi hiti,
Ja ću Tebi granu rumenije,
Stavi je na prsa,
Da Ti za me srce grije.

Stavit ću ti prsten
I kolanu oko vrata,
Ti ćeš meni ljubav darovati,
Ja ću tebe svojon dragon zvati.

Doša san te u Barban zvati,
U Barban na Prstenac.
Na Prstencu ja ću prvi biti,
A Ti ćeš mi, prvena, krana sviti!

Denis Kontošić *Prstenac gren zadiť*

Oj, Barbanko,
rožice moja rumena,
vrimenta niman za tebe ljubit.
Drugu ljubin,
lipotice namurana!
Za te na dar,
prstenac gren zadiť.

Dane i noći
na trku pensan:
tilo trepi – ruka je drivena.
Kad na koplje
sridu nadenen,
zazvonit će sva zvona crikvena.

Poželi sriću,
takni koplje i konja
i materi pokaži junaka.
Barbanci su takovi,
driti i šćeti.
Ne more nas imat
vila svaka.

(Iz zbirke pjesama *Dih*, 2006. godine)

Denis Kontošić *U sridu zadiť*

Roženice svire mantinjadu,
u starinsken Barbanu – gradu!

Trkači, koplja i konji
za Trku na prstenac,
u fili su pronti,
kako soldati na fronti.

Čekaju junaki uluštrani,
i konji njihovi u se namurani.

Ud čuda ruk,
junaku je svaken
srića poželjena.

Ma, želja najdraža,
srcu njigoven mila.
samo je jena:
U sridu zadiť!

Muškardin je veri,
ki je kapac ubećat,
ubećano i načinit.

Ča svaki ne more,
to je junački.
Uni ki znaju,
Ti su mački.

Iz zbirke pjesama „Suncu se ubrnut“, 1993.
godine

**Daniel Naćinović *Svi puti sad gredu u
Barban***

U Barbanu je fešta,
trka na prstenac,
na belin konju draga
i ja ću tamo bit.

U Barbanu je fešta,
za nju zna cili svit,
za najlipšu Barbanku
prstenac ću zadiť!

SVI PUTI SAD GREDU U BARBAN
A SOPCI SOPU MANTINJADU,
JUNAKI I KONJI PRID VOLTUN
PASIVAJU PO STARIN GRADU.

SVI PUTI SAD GREDU U BARBAN
I STARO I MLADO VEĆ TU JE.
VISOKO PRESTENAC SE TRESE
A KANTAT DO RAŠE SE ČUJE

8.2. ANALIZA POEZIJE

O gore priloženim pjesmama može se reći da se radi o dijalektalnoj i lokalnoj poeziji što se može iščitati iz motiva koje pjesnici. Osnovni motivi su Barban, junak, koplje, konj, prstenac, vila/draga, pobjeda, sreća i srida i ponavljaju se u sve četiri pjesme. Ti motivi ukratko predstavljaju ono što je Trka na prstenac i prenose osjećaje koje jedan jahač i sudionik proživljava pred sam događaj. Jahači i natjecatelji se uspoređuju s junacima i vojnicima, a oni žele zadiviti svoju voljenu dragu i žele da se ona osjeća ponosno radi te pobjede i pogođene sride. To ujedno podsjeća na cilj viteških igara u srednjem vijeku kada su i nastale jer su se u dvobojima junaci borili za naklonost djevojke ili kako bi dokazali svoju ljubav.

U pjesmi Ive Siljana Prstenac možemo iščitati njegov poziv na Trku i nadu da će pobijediti, gotovo sigurnost da je pobjeda njegova i da će njegova draga ponosno stajati u njega. Denis Kontošić u pjesmi Prstenac gren zadić iskazuje svoje uzbuđenje pred Trku, govori za barbance da su uporni i precizni i da nema vremena za svoju dragu jer ga čeka prstenac. U svojoj drugoj pjesmi U sridu zadić najavljuje Trku, motiv koji se javlja je tradicionalni instrument koji poziva jahače na trku, a njegova je jedina želja da zadić u sridu. Trku positovjećuje s borbom, a jahače s vojnicima na fronti. Pjesma Daniela Načinovića Svi puti sad gredu u Barban je uglazbljena i poznata pjesma pa za nju ne možemo reći da je ona samo lokalna poezija. Pjesma ima oblik pozivnice na feštu i Trku i glavni motiv je Barban koji postaje na taj dan centar svih događanja, pa čak i centar svijeta.

9. TERENSKO ISTRAŽIVANJE

Trka na prstenac mi je vrlo bliska i poznata pošto moja obitelj dolazi iz toga kraja i u kontaktu su s trkom od njezinih početaka, a čak je i daljnji predak sudjelovao u tri nekoliko godina zaredom. Bilo je tako suđeno da postane i dio moga života i stoga mi je izrazito drago da sam se upravo tom temom mogla baviti u ovom radu. Upoznavajući se s tradicijom putem literature došla sam do zaključka da bi mi, osim knjiga, časopisa i glasnika, vrlo korisno bilo terensko istraživanje i direktni kontakt sa samim sudionicima trke. Tu ideju nije bilo teško realizirati jer sam i sama već dugi niz godina dio trke, jahače i ostale sudionike osobno poznajem, a neke od jahača, pa čak i konje, sam nekoliko godina unazad trenirala i pripremala za sudjelovanje na tri.

U izradi terenskog rada koristila sam se metodom razgovora odnosno intervjuja kako bi što lakše i brže upoznala širi kontekst o tri i čuvanje njezine tradicije. Ovom radu prilažem doslovnu transkripciju održanih razgovora. Intervjui su vođeni na razgovornom jeziku i barbanskom čakavskom dijalektu. Pravilnih standardnojezičnih izraza gotovo da i nema jer je namjera bila doslovno prenijeti međusobni opušteni odnos kakav on inače izgleda. Svi su moji sugovornici bili nervozni radi snimanja i kako bi atmosfera bila što ugodnija intervju smo odradili u njihovom stalnom ambijentu, u štali i prostorima društva Trke na prstenac. Puno su opušteniji bili nakon snimanja pa su se tako naši razgovori nastavili i nakon službenog dijela. Intervju je temeljen na upitniku sastavljenom od niza pitanja koja su postavljena sugovornicima ovisno o njihovom statusu i iskustvu unutar trke.

Prvo sam intervjuirala Bruna Celiju, 24 godišnjeg jahača i mladog statista trke. Od svih je sugovornika bio najopušteniji te je vrlo opširno sa mnom podijelio osnovna pravila trke, uvjete sudjelovanja, opisao tko su sudionici i kakva je njihova struktura te o organizaciji općenito. Zanimljivo je bilo saznati kakvo je stajalište jedne mlade osobe prema nečemu tako starome i tradicionalnom.

Nakon uvida u osnovnu strukturu i organizaciju, sljedeći odabrani sugovornik je Mariza Bratičić. Ima 43 godine, rođena je barbanka i ona je vanjski promatrač trke, no ipak s posebnom poveznicom. Njezino je stajalište vrlo bitno jer od malih nogu prati članove svoje obitelji kako se natječu u ovoj viteškom, tradicionalnom natjecanju. Njezin

je otac bio sudionik trke, a sada iz godine u godinu ponosno prati svoja tri miljenika, bratiće Luku, Andreja i Kristijana Kancelara.

Nakon Marize slijedi razgovor s trenutno najstarijim jahačem trke, Brunom Kožljanom koji je tradiciju preuzeo od svoje starije braće, Marija i Alda Kožljana. Njegova je obitelj oduvijek bila povezana s trkom, a danas, osim što ima status najstarijeg jahača i uz to je jedan i od najtrofejnijih, s ponosom čuva zastavu Trke na prstenac, čijim se podizanjem trećeg petka u kolovozu označava otvorenje ovog natjecanja.

Posljednji sugovornik je Maksimilijan Rojnić, drugi po redu najstariji jahač trke i četverostruki dobitnik. Maksimilijan, među sudionicima i gledateljima poznat kao Maksi je jedan od najiskusnijih jahača i jedan od favorita trke. Ove je godine ponio dvostruku titulu slavodobitnika pošto je i u subotu u Trci za viticu s ukupno 8 punti, i u nedjelju na Trci na prstenac s 9 punti ostvarenih pogocima u sridu u sva tri trka, odnio dvostruku pobjedu. Rijetkost je da jahač pobjedi oba dana, a njemu je to uspjelo čak dva puta do sada.

Tijekom svakog intervjua bio je prisutan emocionalni aspekt jer trka za moje sugovornike nije samo obično viteško nadmetanje, već je ona obilježila njihov život od djetinjstva nadalje i nešto što će oni, kako bi sačuvali tradiciju, prenositi na svoju djecu i mlađe generacije. Upravo je Trka ta koja sve jahače međusobno povezuje s rodnim krajem i tradicijom. Upravo zato što je Trka za njih puno više od običnog natjecanja, ona se i dalje održava i tradicija se nastavlja iz godine u godinu na njihovo veliko zadovoljstvo.

10. ZAKLJUČAK

Viteške igre dio su tradicije i običaja i odraz su društva kroz povijest pa sve do danas. Od srednjega vijeka do danas funkcija viteških igara se prilično izmijenila. Tada su one predstavljale nadmetanja i vojne vježbe, danas, osim kao dio njegovanja tradicije i običaja, predstavljaju i bitnu turističku atrakciju za pojedina mjesta što doprinosi razvitku i popularizaciji istog. Primjeri takvih atrakcija su ujedno i svima najpoznatije hrvatske viteške igre Sinjska alka i Trka na prstenac u Barbanu. Nadovezujući se na sve do sada napisano, mogu zaključiti da se od početaka, od srednjega vijeka, pa do danas nije puno toga promijenilo, već samo moderniziralo. I u prošlosti je cilj takvih nadmetanja bio privući što više ljudi na sajmove i događaje koje bi feudinci organizirali kako bi postigli što veći profit. Danas se privlače turisti koji pozitivno utječu na gospodarski razvitak određenog kraja. Moderna karakteristika viteških igara bila bi njihova komercijalna strana. Opće je poznato da je Sinjska alka vrlo značajna za Sinjane i da jako drže do tradicije. Na isti se način jahači barbanske Trke na prstenac bore održati svoju tradiciju, no ona nije toliko razgllašena. Trka na prstenac je za sudionike puno više od samog sportskog natjecanja što mogu osobno potvrditi. Svi se jahači za trku marljivo spremaju, brinu o svome konju, redovno odlaze na treninge i ozbiljno shvaćaju svoje obaveze. Za vrijeme pripreme ovog rada i tijekom izrade puno sam vremena provela u njihovom društvu, puno smo razgovarali i mogu samo potvrditi gore navedeno. Svim sudionicima, kopljonošama, jahačima i drugima, je jako stalo do održavanja ove tradicije i jako je puno mladih koji se iz godine u godinu trude postati dio te velike zajednice. Za postati dio Trke potrebna su mnoga odricanja, uloženog truda i vremena, ali na kraju se isplati. Poseban je doživljaj gledati ponosne jahače kako galopiraju Gradišćem na svojim konjima i bore se da bi zadili u sridu. Svaki od njih ima svoje razloge zašto trči trku, ali uglavnom je to zato da održe obiteljsku tradiciju i običaj svog kraja te da kasnije mlađim generacijama mogu prenijeti ono što je dio njihovog identiteta. Kroz razgovore sa mojim sugovornicima osjetila sam da sve što o trci govore, govore s ponosom i ljubavlju i da im je stalo do toga da se ta tradicija održi. Upravo takav stav trebaju imati jer čuvaju nešto bogato i posebno.

11.PRILOZI

11.1.Pravila Trke na prstenac

Izvršni odbor i časni sud Društva „Trke na prstenac“, na zajedničkoj su sjednici održanoj u Barbanu 01. srpnja 2002. godine, usvojili dopunjena

PRAVILA TRKE NA PRSTENAC

1. Pravo sudjelovanja u Trci na prstenac imaju konjanici koji su rođeni u Istri i to u hrvatskom dijelu Istre, uključujući Liburniju i otoke, u slovenskom dijelu Istre i u talijanskom dijelu Istre (Milje.)
2. Izvršni odbor i Časni sud Društva imaju diskreciono pravo odlučivanja o davanju suglasnosti za sudjelovanje na Trci na prstenac, bez posebnog obrazloženja.
3. Na Trci na prstenac, mora sudjelovati najmanje 8 (osam) konjanika s područja Općine Barban.
4. Na Trci na prstenac sudjeluje 16 konjanika-natjecatelja.
 - Ukoliko ima više prijavljenih natjecatelja, 15 sudionika će se odrediti eliminacijom u kvalifikacijama, koje će se održati najmanje 15 dana prije Trke.
 - Aktualni slavodobitnik (iz prethodne godine) ima pravo izravnog ulaska.
 - Časni sud može određeni broj natjecatelja uvrstiti bez kvalifikacija, ukoliko procjeni da su u potpunosti zadovoljili svim predvidivim uvjetima, koji osiguravaju kvalitetan nastup na natjecanju
5. Konjanik ne smije biti mlađi od 18 godina, niti stariji od 60 godina.
6. Svaki konjanik na Trci nastupa na svom konju. Nije dopušteno da dva ili više konjanika jašu istog konja. Ukoliko se konj povrijedi tijekom natjecanja, a konjanik ima izgleda u borbi za naslov slavodobitnika, može iznimno zamijeniti konja, i nastaviti natjecanje na jednom od konja sudionika u Trci.
7. Konjanik nastupa odjeven u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolazi.
8. U mimohodu Trke i na natjecanju, konjanik mora imati svog kopljonošu, ne mlađeg od 16 godina, prikladno (svi kopljonoše isto) odjevenog.
9. Za čitavo vrijeme održavanja svečanosti Trke na prstenac, posebno u mimohodu i tijekom natjecanja, konjanici i kopljonoše moraju se držati dostojanstveno i viteški. Prilikom svakog prolaska ispred Časnog suda i uzvanika moraju pozdraviti prigodnim

- okretanjem glave. Također, prilikom intoniranja himne, blago spuštaju koplja u znak počasti.
10. Dužina staze, od starta do prstenca, iznosi 150 metara. Konjanik istu mora u punom galopu proći u vremenu do 12 sekundi.
 11. Kada konjanik pogodi prstenac, mora se na konju vratiti ispred Časnog suda i pokazati što je pogodio. Ukoliko to ne učini ili mu prije toga ispadne prstenac, ostvareni punkti se ne priznaju.
 12. Konjanicima koji prekorače limitirano vrijeme, neće se priznati ostvareni punkti. Ukoliko se to ponovi u drugoj trci, konjanik će biti diskvalificiran.
 13. Konjanici i konji moraju proći stazu propisno opremljeni. Ukoliko tijekom trke ispadne dio odjeće ili opreme, oduzeti će se ostvareni punkti.
 14. Ukoliko konj zbací konjanika i sam prođe ciljem, konjanik nema pravo ponavljanja trke.
 15. Ukoliko konj zbací konjanika, zaustavi se prije cilja i vrati se na start, konjanik može ponoviti trku. Ukoliko se to ponovi drugi puta, nema pravo ponavljati trku.
 16. Zasmeta li konjaniku tijekom trke netko iz publike, ili iz bilo kojeg drugog vidljivog i opravdanog razloga koji može izravno utjecati na pogodak, može prije prstenca spustiti koplje u ravan položaj, te u tom slučaju ponavlja trku. Trku može ponavljati samo jedanput.
 17. Ukupno se trče tri trke. U trećoj trci natječu se oni konjanici koji imaju izgled osvojiti naslov slavodobitnika, a najmanje 8 (osam) konjanika. Shodno interesu publike i zanimljivosti natjecanja, Časni sud može odrediti i drukčije. Redosljed konjanika u trećoj, odlučujućoj trci, određuje se u pravilu od manje prema više osvojenih punata.
 18. Slavodobitnik je onaj konjanik koji u tri trke osvoji najveći broj punata. U slučaju da dva ili više konjanika ima jednak broj punata, natjecanje se nastavlja dok se ne dobije konačnog pobjednika.
 19. Sva gore iznesena pravila, jednako se primjenjuju i za Trku za viticu, koja se održava dan uoči Trke na prstenac.

U Barbanu, 01.07.2002.

Predsjednik Časnog suda
Mladen Kancelar

Predsjednik Društva
Branko Blažina

11.2. Pisani intervjui sudionika Trke na prstenac

Razgovor sa prošlogodišnjem stažistom Trke i članom Društva „Trka na prstenac“ Brunom Celijom iz Beloči, 31. svibnja 2017.

Kada i kako se javila ideja o obnovi Trke?

Pojavila se 70ih godina prošlog stoljeća i tadašnji načelnik Općine Barban ju je pokrenuo.

Možete li mi reći nešto o trci kroz povijest odnosno što Trka zapravo predstavlja?

Prije 300injak godina kada se prvi put pojavila, Trka na prstenac je bila u sklopu sajмова raznoraznih kao zabava za pučanstvo. A kad je Trka obnovljena prije 40 godina je obnovljena iz razloga jer je to nekakva tradicija na području Općine Barban.

Iz kojih su izvora potekla saznanja o prvim održanima trkama?

Iz raznoraznih knjiga, koje su pronađene u župnom uredu i u crkvi Općine Barban.

Dobro, zna li se možda koja su pravila Trke?

Znači imamo 16 jahača od kojih moraju...znači svih 16 jahača trče obavezno po dva, dva trka i oni koji sakupe dovoljno mogu trčati, sudjelovati u trećem trku i onaj koji ima najviše punata pogođenih je pobjednik, odnosno slavodobitnik.

Tko može sudjelovati?

Znači bilo tko, tko je rođen na području geografske Istre.

Dobro, postoji li razlika između prve originalne Trke, prve obnovljene te 40. obnovljene Trke?

Pa vjerojatno postoje nekakve razlike, pogotovo od prve originalne i ove sada 40. obnovljene koja je bila prošle godine. Vjerojatno postoji od stila jahanja, od samih jahača do samih konja i tako dalje, ali premlad sam za takve stvari da bih znao.

Što je Trka na viticu?

Trka na viticu je ustvari ista stvar što i, ista stvar što i Trka na prstenac, čak bi je neki zvali i generalnom probom za Trku na prstenac.

Kada se održala prva Trka na viticu i zašto?

Znači prva Trka na viticu se održala 1995. godine i kao sama proba kako će ta Trka na prstenac izgledati.

Koliko jahača sudjeluje u Trci na viticu?

Isto 16 jahača i svi oni koji su se kvalificirali na Trku na prstenac moraju sudjelovati i na Trci za viticu.

Kako izgledaju pripreme i treninzi za Trku?

Same pripreme imamo individualne pripreme jahača i jahači sami idu sa konjem na stazu i pripremaju se za sami prolazak po stazi, i imamo trening na...trening službeni za Trku koji normalno svi jahači moraju odraditi i on je identičan kao i Trka na prstenac, znači trči se tri trka sa defileom, sa kopljonošama i tako dalje.

Postoji li određeni tip konja koji mogu sudjelovati u Trci?

Nema određenog tipa, znači bilo koji konji mogu sudjelovati. Poželjno je da budu svi smeđi konji, šareni konji nisu nikada sudjelovali i Časni sud ne dozvoljava da se trči na šarenim konjima, bijeli konji mogu, ali kažem, crni isto mogu, ali poželjno je da su smeđi.

Kakva oprema mora biti na konju, a kakvu odjeću nosi jahač, odnosno da li postoji razlika od odjeće koja se nekada koristila od ove koja se koristi sada?

Znači oprema na konju mora biti obavezno englesko sedlo sa podsedlicom od Trke na prstenac na samu Trku, na sami dan trke, a oprema koju nosi jahač, odnosno odjeća koju ima jahač je staro, stara nošnja Općine, na području Općine Barban. I razlika je što je nekada bila baš ona prava nošnja, starinska nošnja se nosila, a sada je, sada su to one sintetička, sintetički materijal obnovljene te nošnje.

Zašto se danas Trka održava i kada se održava?

Znači održava se isključivo radi te neke tradicije, kao manifestacija i svake godine je ta manifestacija sve veća i veća, a održava se svake godine u osmom mjesecu treći vikend.

Hm, dobro, treći vikend kada?

Treći vikend u osmom mjesecu.

Koji je, po Vašem mišljenju, utjecaj Trke na Barban i Barbanštinu?

Pa cijeli Barban živi za tu Trku praktički jer kad dođe ljeto svi počnu govoriti o toj, o toj Treći na prstenac, ko će sudjelovati, koliko jahača će biti, dal će, na kojim konjima će jahati i slično tome.

Dobro, je li Trka postala dio kulture?

Je, svakako je postala dio kulture zato jer, ovaj, više-manje svi kad spomeneš Barban znaju da je Trka na prstenac u Barbanu.

Iz literature sam shvatila da je ceremonija otvaranja i podizanja zastave dosta bitna. Možete li mi reći nešto više o tome?

Tako je, tako je jer podizanje, jer otvaranje Trke započinje podizanjem zastave u petak i ona se tradicionalno održava u samom centru Barbana, na placi, i moraju sudjelovati svi jahači koji su, koji će se natjecati na Treći na prstenac, moraju biti obavezno u nošnjama i na konjima na podizanju zastave. I zastavu podiže najstariji jahač odnosno Bruno Kožljan.

Da li je biti jahač Trke dio tradicije u obitelji te da li se taj običaj prenosi sa starijih generacija na mlađe?

Je, je, znači ima dosta obitelji kroz povijest obnovljene Trke na prstenac koje jašu, recimo obitelj Učkar, obitelj Kožljan, Kancelar, oni su svi, neko iz tih obitelji, su svi bili u prvin Trkama na prstenac i danas su i dalje u ovim sadašnjim.

Dobro. Pošto ste i sami sudionik utrke, možete li mi reći nešto više o statusu sudionika, odnosno koja je uloga kopljonoše, koja je uloga Časnog suda, a koja je uloga vođe konjanika?

Uloga kopljonoše bi bila ta da se zajedno sa jahačem brine za konja. Odnosno kada...i nosi naravno koplje od jahača; odnosno kada jahač prođe stazom i pogađa prstenac, kopljonoša mu mora uloviti taj, koplje kad mu ga ovaj baci i nosi ga na kraj staze i tamo jahač sjaše s konja i kopljonoša se ustvari brine o tom konju dok jahač ide na tribinu i pogleda ostale jahače. A

uloga Časnog suda je da korigira jahače znači ako nešto nije u redu, do konja, do opreme i tako dalje; pogotovo da pazi na dan Trke na prstenac da sva oprema koja je na konju i na jahaču da ne padne s konja jer ako bilo šta padne s konja automatski je to diskvalifikacija s tog trka. A uloga vođe konjanika je da korigira sve konjanike, odnosno sve jahače u toku same Trke na prstenac.

Koji je Vaš status u Trci?

Znači trenutno je moja uloga kao stažista. S time da sam prvo bio, započeo sam kao i većina ljudi, kao kopljonoša i tu sam bio kao četiri godine kopljonoša Kristijanu Kancelaru i zatim prošle godine sam se prijavio kao stažist i odradio sve treninge zajedno sa jahačima, također na konju od Kristijana Kancelara i ove godine se nadam da ću ući u Trku kao debitant.

Vratimo se natrag na tradiciju. Kako se tradicija prenosila u prošlosti, a kako se prenosi danas?

Znači tradicija se u prošlosti po meni prenosila tako da je to baš bilo, da su sve obitelji iz Općine Barban, iz samog gradića Barban bile u tome, u trci, i to je bila čast sudjelovati u tome na bilo koji način, da li kao jahač, da li kao kopljonoša, da li kao podizač prstenaca, bilo kako, a danas po meni je manje toga, manje tradicije, manje, manje općenito tih časti da se bude, sudjeluje u Trci na prstenac.

Znači možemo reći da je Trka danas modernizirana, u odnosu na ono što je bilo nekada?

Na neki način da.

Otkada se Trka aktivno održava?

Znači od 1976. tada je bila prva obnovljena Trka na prstenac i ove godine je 41.

Znači od 1976. do danas svake se godine redovno održavala?

Tako je, tako je.

Dobro, a rekli smo Trka na viticu je krenula nešto kasnije?

Da, 1995. godine i ona se isto do danas svake godine održava. S time da je Trka na viticu u subotu, a Trka na prstenac je u nedjelju.

Kako i na koji način se obilježavala tradicija i što se sve poduzimalo kako bi se ta tradicija očuvala?

Znači bitno je da je svake godine sve više i više mladih jahača, mladih ljudi, pogotovo kopljonoša koji se aktiviraju u tu samu Trku da bi došli...po meni je to dobra stvar jer se ta tradicija čuva na način da je sve više i više mladih ljudi, mladih osoba u samoj Trci.

Što je Trka na prstenac značila nekad, a što znači danas za zajednicu, odnosno užu lokalnu te širu zajednicu?

Znači nekada je bilo to zabava za pučanstvo na sajmovima, a danas se, danas se znači za...radi na tom očuvanju te tradicije znači da se nekada održavala ta Trka na prstenac danas se pokušava to isto da se održava kao nekad šta je bilo, ali i samim time radi se na tome da ta Trka na prstenac, ta manifestacija privuče te ljude u Općinu Barban, na neki način da potiče i sami turizam Općine Barban.

Možete objasniti kako Trka utječe na turizam?

Tako šta sve više i više ljudi dolazi u Općinu Barban pogledati tu Trku na prstenac odnosno dolaze, dolaze vidjeti sve aktivnosti koje su u toj Općini i samim time si sve više ljudi planira taj odmor da dođe pogledat sva tri dana Barban i da pogleda i Viticu i Trku na prstenac i samim time da u petak pogleda podizanje zastave.

Znači možemo zaključiti da je Trka umjesto same tradicije, da sada utječe, ajmo reći pozitivno na sam gospodarski razvoj i ekonomski razvoj ove Općine?

Tako je, tako je.

I zaključno pitanje, da li poznajete neke legende o samom nastanku Trke?

Pa postoji legenda o prvoj Trci na prstenac da su, da je jahač koji je pobijedio bio maskirani odnosno imao nekakav vizir na glavi di se nije vidjelo ko je on i uopće nije htio prihvatiti tu nagradu nego je samo otišao sa trkališta u nepoznatom smjeru.

Zna li se kakva je nagrada bila u povijesnoj trci?

Nagrada je uvijek bila vrijedna, znači neke vrijednosne stvari su bile, ali nikada u novcu nego je uvijek bila u nekoj robi koja je bila jako skupa tada.

Dobro, napomenuli smo da, što se legende tiče, da prvi jahač, prvi pobjednik trke nije bio poznat. Zna li možda tko je bio prvi poznati pobjednik?

Prvi poznati pobjednik je bio Ottavio Quellis iz Barbana.

Dobro, u redu. Ja se zahvaljujem na ovim odgovorenim pitanjima.

Hvala.

Intervju s Marizom Bratičić, mještankom Općine Barban koja je neposredno vezana uz samu trku:

Maja: Možete li mi reći nešto o počecima Trke i da li postoji neka legenda o njenom nastanku?

Mariza: Počeci Trke su bili 1696. Braća Loredan su bili vlasnici, znači jedna mletačka obitelj je bila vlasnica Općine Barban i oni su došli na ideju da osnuju jedno natjecanje koje bi privuklo puno ljudi u Barban. Znači neka vrsta sajma. I tako su došli na ideju da osnuju Trku na prstenac. Prvu trku je dobio Ottavio Quellis, odigrale su se tri, i onda je prestala. Nakon gotovo dvjesto godina, znači 1976. je obnovljena; jedan riječki, ne znam šta je, povjesničar, Klen se je zvao, je došao na ideju da se obnovi i od '76 nadalje se održava svake godine u osmom mjesecu.

Maja: Možete li mi reći da li je netko iz Vaše obitelji sudionik, odnosno da li je biti jahač Trke dio tradicije u obitelji i da li se prenosi običaj sa starijih članova na mlade?

Mariza: Može se reći da. Ja znam kada sam bila mala da je moj tata bio na trci jeno dva puta, a baš neposredno s kojima sam ja su moja tri bratića. Oni svake godine jašu, neki više puta, neki manje, čak su i pobjednici. Imam dva pobjednika Trke na prstenac.

Maja: Koji su to?

Mariza: Kancelar Andrej i Kancelar Kristijan. I imam još jednog trećeg, nije baš direktno Trke na prstenac, ali je Trke na viticu, Kancelar Luka.

Maja: On je bio prošlogodišnji pobjednik?

Mariza: Prošle godine, u subotu.

Maja: Koja je razlika između Trke na prstenac i Trke na viticu?

Mariza: Znači ovako, Trka na viticu...znači nekada subotom nije postojala ta Trka na viticu, nego je prije toga bila generalna proba. I onda su došli na ideju da bi to mogli uvesti kao Trku na viticu. Znači pravila su gotovo jednaka kao i za Trku na prstenac, samo što je, to je u stvari, vitica to je, kako bi bila po hrvatski, verica. Umjesto ptice prstenac dobije se jedna malo veća verica i to je to, jedina razlika.

Maja: Kako se tradicija prenosila u prošlosti, a kako se prenosi danas?

Mariza: A mislim da ni neke razlike, da je kako su počeli '76 jedino se nošnja, možda nošnja prije nije bila takva. Ja to stvarno ne znam jer sam bila premala, ali ovo što se sjećam znam da je uvijek isto, svake godine isto. Imaju tradicionalnu nošnju koju moraju nositi, ne smiju...kada trče ne smije niti jedan dio nošnje ispasti, ko ne onda ne vrijede bodovi.

Maja: Što je Trka na prstenac danas, odnosno što znači za zajednicu, kako sa užu kako za širu i sve ostale?

Mariza: Mislim da je Trka dosta značajna za zajednicu i za promociju samog mjesta, mislim da se zadnjih godina malo više zna o njoj nego prijašnjih godina. Malo više se promovira, više se reklamira.

Maja: Znači ona u pravilu utječe i na turizam?

Mariza: Da, jako. Mislim da je sve više i više stranih turista koji dolaze i gledaju i koji su zainteresirani, a i čak sve više i više jahača.

Maja: Znači ima mladih jahača?

Mariza: Ima da. Mislim da neće nestati tradicija, da će se nastaviti.

Maja: Zaključno, što Trka znači za Vas?

Mariza: Ha, puno. Meni je Trka ljubav. Ja obožavam konje, to znaju svi, svih ovih 16 ili 20 koliko je jahača. To je jednostavno ljubav. I pogotovo zato što su mi bratići tu i ne znam. Ljubav, jednostavno ljubav, puno, jako.

Intervju s Brunom Kožljanom, prošlogodišnjim i ujedno trostrukim pobjednikom Trke na prstenac. Osim trostrukog naslova, on je ponosan nositelj statusa trenutno najstarijeg jahača Trke na prstenac:

Maja: Što Vas je potaknulo na sudjelovanje?

Bruno: Ljubav, jer mi od starine smo imali konje doma. Počea je pokojni otac, onda brati, ja kao najmlaji, i '79. mi je bila prva Trka.

Maja: Na koliko ste trka sve zajedno sudjelovali?

Bruno: Ovako, '79. mi je bila prva, '80e sam bio u JNA, '81. u JNA isto, '82. prve kvalifikacije ča su bile na Trki na prtenac san ispa. Tako da od '83. stalno san u trki.

Maja: Dobro, znači spremate se i ove godine za Trku?

Bruno: Da.

Maja: Koliko je bitno iskustvo konja i koliko jahača i koliko moraju biti spremni za sudjelovanje?

Bruno: Najveću ulogu vam igra konj. Ako je konj da ni plah, kako bimo mi rekli da se ne plaši ovog, onog, publike, bliceva od fotoaparata, da gre on ravno, to je najbolje.

Maja: Što za Vas znači kvalitetno odjahana trka?

Bruno: Za mene znači kvalitetno odrađena trka da nema ozljeda, da ima čim veći broj punti i da sve lipo fini.

Maja: Koliko pobjeda imate do sada na Trci, a koliko na Vitici?

Bruno: Tri, tri.

Maja: Da li imate tremu pred start?

Bruno: Ah tremu, malo se zdopingiramo z bevandom... svi imamo tremu jer svi gledamo da se ne bi ča desilo, da ne bi nešto išlo po zlu, kako rečemo, da sve pasa u najboljemu redu.

Maja: Kakav je osjećaj trčati prema prstencu?

Bruno: Osjećaj, osjećaj je znaš da to moraš odradit, a nije baš lako.

Maja: Da li se prstenac dobro vidi ili se gađa na sreću? Koliko sreća ima ulogu u samoj trci?

Bruno: Srića je najbitnija tu.

Maja: Znači nije iskustvo na prvome mjestu?

Bruno: Je i iskustvo, ali i srića.

Maja: Što biste preporučili novim, mladim kandidatima?

Bruno: Novim, mladim kandidatima? Ča više trenirat i ča veću ljubav prema konjima. I onaj put neće biti problema.

Nakon intervjua, Bruno Kožljan nadodao je:

Bruno: Prvi je počea pokojni otac, onda '77. je najstariji brat Mario Kožljan, onda je počea Aldo Kožljan i ja sam '79. I zadržala se tradicija od prvega dana ča se načinila zastava Trke na prstenac, je na Barban 5 u našoj familiji. Pokojna mat je bandiru šuprešivala i prontivala za trku, to je nastavila moja žena. Tako da slobodno bi moga načinit jednu izložbu od prvega dana do današnjega dana što se tiče Trke na prstenac. Prva koplja, druga koplja, to su treća koplja.

Intervju s Maksimilijanom Rojničem, drugim po redu najstarijim jahačem Trke na prstenac, čovjekom s velikim jahačem iskustvom koji se bavi i preponskim jahanjem, trostrukim pobjednikom, te duplim pobjednikom Trke za viticu i Trke na Prstenac 2017. godine.

Maja: Što te potaknulo na sudjelovanje?

Maksimilijan: Potaknulo me...znači konji jer sam jako bio zaljubljen u konje i tata mi je jahao isto kao član Trke na prstenac i uz sve te starije ljude krenuli smo mi klinici mada nas je bilo puno više nego danas.

Maja: Na koliko trka si sudjelovao do sada?

Maksimilijan: Ovo će mi biti, ja mislim, ako me ne vara, znači dvadesetčetvrta ili peta jer sam, tri znam da sam pauzira.

Maja: Koliko ovisi iskustvo konja, a koliko jahača te njihova spremnost da bi se sudjelovalo na trci?

Maksimilijan: Sve to ovisi jedno s drugim, konj mora biti spreman, mora imati kondicije, mora imati snage; jahač isto mora biti u treningu da može baratati s konjem. Mora biti jedan. Sve to skupa kad se zbroji onda ti je nekako lakše prebroditi sve to, znači subotu, nedjelju jer je i vrućina i adrenalin tako da...

Maja: Što za tebe znači kvalitetno odjahana trka?

Maksimilijan: Uspješnost. Znači kad svi odjašu, svih 16 jahača bez ikakvih posljedica to je kvalitetna trka, bez obzira na broj punata.

Maja: Znači postoji mogućnost da se konj ili jahač ozljede tijekom trke?

Maksimilijan: Postoji.

Maja: Znači dešavalo se. Da li je to često?

Maksimilijan: Sad je sve manje, idu bolji jahači, bolji treninzi, a prije je to bilo, znači subotu i nedjelju. U četvrtak su se doveli konji, u ponedjeljak su išli doma.

Maja: Koliko pobjeda imaš na Trci, a koliko na Vitici?

Maksimilijan: Tri, tri.

(Napomena: Intervju je održan prije ovogodišnje trke, trenutno stanje pobjeda je četiri, četiri jer je Maksimilijan Rojnić na ovogodišnjoj Trci održanoj 19. i 20. kolovoza dvostruki pobjednik i Trke za viticu i Trke na prstenac.)

Maja: Da li imaš tremu pred sam start trke?

Maksimilijan: Sad više ne. Prije sam imao da.

Maja: Kakav je osjećaj trčati prema prstencu?

Maksimilijan: Što brže to bolje.

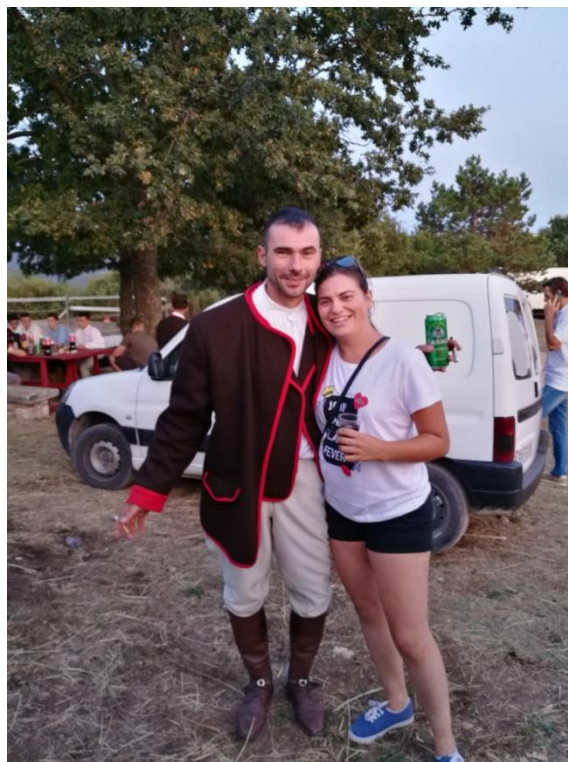
Maja: Vidi li se prstenac dobro ili se gađa na sreću?

Maksimilijan: Ma vidi se, uvijek se vidi. Ja ne mogu reć da sam, ne znam, u tih 25 godina imao baš nekih velikih problema. Znači kako je meni, tako je i svima drugima.

Maja: Što bi poručio novim kandidatima?

Maksimilijan: Nek treniraju, nek jašu, nek gađaju i to je to.

11.3. SLIKA S POBJEDNIKOM TRKE ZA VITICU I TRKE NA PRSTENAC 2017.

Slika 1: Maksimilijan Rojnić - slavodobitnik 22. Trke za viticu i 42. Trke na prstenac

12. POPIS LITERATURE, IZVORA I PRILOGA

12.1. LITERATURA

1. Alka / tekstovi Marko Grčić, autor Boris Ljubičić, slike Damir Fabijanić [et al.]; Viteško alkarsko društvo, Sinj, 2001.
2. Bader, Andrej: Tajnoviti putevi viteštva u *Prstenac*, urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 34-40
3. Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban, brojevi 01-47
4. Bertoša, Miroslav: Istarska enciklopedija, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005.
5. Bertoša, Miroslav: Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2002.
6. Blaga Hrvatske : neprocjenjiva prirodna i kulturna baština / [autori tekstova Alan Čaplar ... et al.] ; [autori fotografija Zvonimir Tanocki ... et al.] ; [urednik Vid Jakša Opačić], Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.
7. Blažina, Branko: Trka za sva vremena u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 46-51
8. Blažina, Branko: Iz obiteljskog albuma u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 120-123
9. Blažina, Branko: Plemeniti ljepotan u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 140-147
10. Blažina, Branko (urednik): *Prstenac*, Društvo „Trka na prstenac“, Barban 2006.
11. Blažina, Branko: Turistički pogodak u sridu u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 108 – 119
12. Fazinić, Alena: Korčula: grad i otok (turističke informacije), Turistička naklada, Zagreb, 1997.
13. Huizinga Johann: Homo ludens o podrijetlu kulture u igri, Izdavačka kuća „Naprijed“, Zagreb, 1992.
14. Huizinga, Johann: Jesen srednjeg vijeka, ITP „NAPRIJED“, Zagreb, 1991.
15. Kancelar, Stanko: Svečana povorka-sjajna oprema-junačka srca u vremena u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 54-59
16. Kalčić, Mario: Barban i barbanština, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, Pula, 1976.
17. Kontošić, Denis: Prstenac gren zadiť u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 187
18. Kontošić, Denis: U sridu zadiť u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 189
19. Koroman, Boris: Nošnja u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str.126-137

20. Načinović, Daniel: Misal os Barbana ka mi prihodi u Barban u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 193
21. Načinović, Daniel: Svi puti sad gredu u Barban u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 191
22. Siljan, Ive: Prstenac u *Prstenac* urednik Blažina Branko, Društvo „Trka na prstenac“, Barban, 2006. str. 185

12.2 IZVORI S INTERNETA

1. Giostra u Poreču viteški turnir, <http://giostra.info> pristupano 26. svibnja 2017.
2. Moreška, <http://www.korcula.net/naselja/korcula/moreskahrv.htm>, pristupano 26. svibnja 2017.
3. Moreška, <http://moreska.hr>, pristupano 26. svibnja 2017.
4. Svečana Sinjska alka u Vukovaru, www.alka.hr, pristupano 05. lipnja 2017.
5. Viteške igre i srednjovjekovni sajmovi, www.putovnica.net, pristupano 26. svibnja 2017. i 28. svibnja 2017
6. Vitezovi zelingradski, www.vitezovi-zelingradski.hr, pristupano 26. svibnja 2017.
7. Trka na prstenac, www.barban.hr, pristupano 05. rujna 2017.

12.3. POPIS PRILOGA

1. Pravila Trke na prstenac
2. Pisani intervjui sudionika Trke na prstenac
3. Zvučni zapisi intervjua sa sudionicima Trke
4. Slika s ovogodišnjim pobjednikom Maksimilijanom Rojničem (privatni album)